

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA PEDAGOGIKY

PREVENCE ŠIKANY NA PRVNÍM STUPNI ZÁKLADNÍ ŠKOLY

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Kristýna Piskačová

Učitelství pro 1. stupeň ZŠ

Vedoucí práce: PhDr. Daniela Nováková, Ph.D.

Plzeň 2022

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma “Prevence šikany na prvním stupni základní školy” vypracovala samostatně pod vedením PhDr. Daniely Novákové, Ph.D., a veškerou literaturu a další zdroje, ze kterých jsem při zpracování čerpala, jsou uvedeny v seznamu použité literatury. Dále prohlašuji, že jsem při tvorbě seminární práce použila legální programové vybavení.

V Hrádku dne 27. června 2022

.....

Kristýna Piskačová

Poděkování

Touto cestou bych ráda poděkovala své konzultantce PhDr. Daniele Novákové, Ph.D. za pomoc při tvorbě své diplomové práce. Dále pak Mgr. Jitce Piskačové, učitelce Základní školy v Hrádku, která mi umožnila prezentovat projekt na prevenci šikany ve své třídě. Také bych ráda chtěla poděkovat Mgr. Jarmile Nešporové za pomoc při korekci a Mgr. Davidovi Rychlému za pomoc při grafické korekci. Poděkování patří i mé rodině a svým přátelům za jejich podporu a pomoc.

Anotace

Tato diplomová práce se zabývá prevencí šikany na prvním stupni základní školy. V teoretické části je definována jako pojem, jsou zde uvedeny její účastníci, druhy, příklady a také prevence šikany. Cílem práce je seznámení se s pojmem šikana, její prevencí a vytvoření dotazníku na zhodnocení míry šikany ve 4. třídě na Základní škole v Hrádku a následné vytvoření projektu s aktivitami zaměřeného na prevenci šikany.

Klíčová slova

šikana, agresor, oběť, prevence, výzkum, následky, příčiny, trestný čin

Abstract

This diploma thesis deals with the prevention of bullying at the first stage of primary school. The theoretical part of the diploma thesis describes bullying as a concept, its participants, types of bullying, examples and also prevention of bullying. The main aim of the diploma thesis is to become acquainted with bullying, prevention of bullying and create questionnaires and evaluate the rate of bullying in the 4th grade at the Primary School in Hrádek and also create a project as support activities such as bullying prevention.

Keywords

bullying, aggressor, victim, prevention, research, consequences, causes, crime

OBSAH

ÚVOD	7
I. TEORETICKÁ ČÁST	9
1. Agrese a agresivita	9
1.1. Agrese	9
1.2. Agresivita	11
2. Šikana	11
2.1. Definice šikany	12
2.2. Šikana nebo škádlení	12
2.3. Rysy šikany	14
2.4. Stadia šikany	14
2.5. Kyberšikana	16
3. Účastníci šikany	17
3.1. Agresor	17
3.1.1. Typy agresorů	18
3.2. Oběť	19
3.2.1. Typy obětí	19
3.3. Přihlízející	20
3.4. Pedagog	20
3.5. Rodina	21
4. Druhy a formy šikany	21
4.1. Druhy šikany	21
4.2. Formy šikany	23
5. Šikana ve škole	24
6. Projevy šikany	24
7. Příčiny šikany	25
8. Následky šikany	26
9. Vyšetřování šikany	27
10. Prevence šikany	28
10.1. Jak předcházet šikaně?	30
10.2. Preventivní opatření	30
10.3. Prevence šikany na škole	32
10.4. Preventivní programy na školách	33
10.5. Organizace, které se zabývají šikanou	34
11. Zákon a šikana	36
II. EMPIRICKÁ ČÁST	38
12. Úvod do empirické části	38
13. Cíle výzkumu	39
14. Stanovení hypotéz	40
15. Charakteristika výzkumného vzorku	41

16. Vlastní výzkum	42
16.1. Metodologie výzkumu	42
16.2. Analýza dat získaných pomocí výzkumu	42
16.3. Analýza dat získaných z webových stránek školy	61
17. Výukový projekt jako prevence šikany	64
17.1. Výběr projektu v rámci prevence šikany	64
17.2. Klíčové kompetence rozvíjené projektem	64
17.3. Formální náležitosti projektu	65
17.4. Vlastní návrh projektu	67
17.4.1 Hodina první	67
17.4.2 Hodina druhá	69
17.4.3 Hodina třetí	70
17.4.4 Hodina čtvrtá	71
17.5. Reflexe projektu	72
18. Ověření hypotéz	74
ZÁVĚR	75
RESUMÉ	77
SUMMARY	78
SEZNAM LITERATURY A ZDROJŮ	79
SEZNAM TABULEK	83
SEZNAM GRAFŮ	84
SEZNAM PŘÍLOH	85

ÚVOD

Pro svou diplomovou práci jsem si vybrala velmi obsáhlé téma Prevence šikany na prvním stupni základní školy, které je rozmanité a individuální. Jeho obsah je v tomto čase dosti aktuální a šikana a její prevence patří mezi čteně diskutované téma napříč generacemi. V současné době se setkáváme s šikanou čím dál tím častěji, a to nejen ve školních lavicích, ale například v práci, v armádě nebo i ve věznicích, šikana se nachází všude a není dobré před ní zavírat oči a obcházet ji, protože její dopady mohou mít i fatální konec. Domnívám se, že je toto téma vzhledem k mé budoucí profesi velmi důležité, protože škádlení mezi dětmi se může rychle přehoupnout v šikanu a je třeba, i když si to často většina z kantorů ani nechce připustit, aby učitel tuto situaci dokázal vnímat, aby zvládl rozpoznat chování žáka a mohl včas zasáhnout a předešel tak šikaně.

Psychologové, pedagogové a další odborníci z těchto řad jak v České republice či v zahraničí již pojem šikana za pomoci různých výzkumů velmi důkladně zanalyzovali a zpracovali a mají o toto téma velký zájem, i když tomu tak dříve nebylo. V poslední době se ale zjišťuje stále větší nárůst případů šikany, a to nejen u dětí. Domnívám se, že v minulosti šikana také byla častým jevem, jen se jí veřejnost nevěnovala.

V naší zemi vstoupil v platnost v lednu roku 2001 Metodický pokyn MŠMT k prevenci a řešení šikany mezi žáky škol a školských zařízení a díky tomuto pokynu musí každá škola zajistit všem dětem při výuce bezpečné prostředí. Učitelé by měli být ostražití a neměli by tolerovat žádné agresivní chování, ale naopak by se měli snažit o včasné podchycení náznaků šikany a zvýšené prevenci proti šikaně. Škola by také měla úzce spolupracovat s rodiči žáků a domácí výchovou, protože co zanedbá ve výchově rodič, už nemusí škola tak snadno zlepšit.

Předkládaná diplomová práce se zabývá problematikou šikany a její prevence na 1. stupni ZŠ a je rozdělena na dvě části, teoretickou a empirickou část. V teoretické části práce se čtenář seznámí se základní definicí šikany, jejími druhy, protagonisty, projevy a příčinami, ale také její prevencí a způsoby, jak lze šikaně předcházet. Cílem mé části práce bylo seznámení se s pojmem šikana a její prevencí, ale hlavně vytvoření a zhodnocení výzkumu šikany a její prevence ve 4. třídě na Základní škole v Hrádku pomocí dotazníků a následné vytvoření projektu, který měl za úkol podpořit prevenci šikany v této třídě. Dalším cílem bylo dozvědět se, zda je obětí častěji dívka nebo chlapec

a jestli se žáci dokáží v případě šikany ubránit, svěřit se nebo zda dokáží pomoci oběti šikany. V této části práce se nalézá i analýza dotazníků a popis projektu.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Agrese a agresivita

Bezmála každý den se setkáváme s různými situacemi a přicházíme do styku s různými projevy chování, a to ať v přijatelné nebo nepřijatelné formě. K agresi a agresivitě dochází při zátěžových situacích, tedy situacích, kdy je jedinec vystaven náročným problémům či stresovým situacím. V běžném životě se lidé s těmito situacemi vyrovnávají poměrně klidně a dokáží svou vrozenou agresivitu potlačit a zvládnout situace bez ní. Ale každý jedinec reaguje na určitou situaci jinak a tak dochází i k nezvládnutí situace, to se může ze začátku projevit jako útok, znehybnění či útěk. Rozdíl mezi agresí a agresivitou je však zásadní a to ten, že agrese je určitá forma chování jedince s cílem ublížení či poškození, kdežto agresivita je naopak lidská vlastnost, která se objevuje v menší nebo větší míře u každého člověka.

1.1. Agrese

Slovo agrese pochází z italského slovíčka “agressio” neboli útok, napadení či agrese. Agrese je útočné jednání jedince, jehož cílem je způsobení škody, a to ať živým, či neživým předmětům, ublížení, omezení svobody nebo poškození. Toto chování je záměrné a vědomé, jedinec tedy škodu způsobit chce a plně si to uvědomuje. Pouhá myšlenka na způsobení škody se ale za agresi nepovažuje. Agrese může být zaměřena na věci, na objekty, jež nebyly spouštěčem a ve většině případů na osoby. Nemusí však ale být vždy chápána v negativním směru, tedy jako negativní způsob chování, může být i pozitivní a to tehdy, když má sociálně žádoucí efekt, který vede k překonání strastí vedoucí k danému cíli.¹

Slovo agrese je definováno různými způsoby a zde je jeden z nich: „*Původ a vysvětlení slova agrese není ovšem jednoznačný, jsou brána v úvahu různá hlediska původu. Dokážeme rozlišit, jakého původu je abnormální chování jedince? Neobvyklost slova agrese spočívá ve skutečnosti, že i významový pojem slova má dvě různá emoční zabarvení. Vzhledem k dvojímu protikladnému emočnímu zabarvení dostává slovo ambivalentní význam. Může znamenat dobro, nebo zlo. V běžném slova smyslu je obsazeno emočně negativně, takže je-li použito samo o sobě, budí dojem něčeho zlého, násilného, ničícího, nekulturního, destruktivního. Pojem agrese s negativním emočním významem je v našem povědomí hlouběji zakořeněn. Někdy se ovšem můžeme setkat i s pozitivně*

---

¹ČERMÁK, Ivo. *Lidská agrese a její souvislosti*. Žďár nad Sázavou: Fakta, 1998. ISBN 80-902614-1-8.

emočním významem tohoto slova. Ovšem o agresi s pozitivním emocionálním významem mluvíme pouze u lidského chování a jednání. U zvířat máme na mysli vždy agresivní chování, které druhé poškozuje. Nelze například mluvit o „dobré“ psí agresivitě, pokud dojde k napadnutí a pokousání člověka.“²

Agresi lze rozdělit na verbální a neverbální. Verbální agresi chápeme jako slovní, tedy útočník se snaží pomocí slov ublížit či uškodit jeho oběti a negativně ovlivnit jeho emoce a dojmy. Neverbální agrese je naopak bez použití slov, ale za to s použitím fyzického kontaktu. Tento kontakt je proveden buď částmi těla útočníka (paže - rány pěstí, nohy - kopance, a jiné) nebo za pomoci různých zbraní a nástrojů jako například nůž, stělná zbraň, nábytek, kámen a tak dále.³

Dalším dělením agrese je dělení z hlediska povahy a kontextů příčin, mezi ně se řadí afektivní agrese, plánovaná agrese a speciální odvětví agrese je šikanování. Afektivní agrese, jinak řečeno impulzivní je ta, která je reakcí na určitou stresovou situaci, strach či vyprovokování, tato agrese není plánovaná. Plánovaná agrese, jinak řečeno instrumentální agrese je předem připravená za určitým účelem a ve společnosti je na ní pohlíženo velmi negativně. Poslední typ agrese je šikanování, kde je typický nepoměr sil mezi agresorem a obětí.⁴

Agrese je však součástí našich životů i životů ze zvířecí říše již velmi dlouho, protože slouží k ochraně a obraně území či rodiny (smečky), hledání potravy nebo i v boji s nepřítelem a jeho porážce. V dřívější době byla agrese nutná k zachování rodu, protože bez agrese by mohl celý rod vymřít.

Existují čtyři stupně agrese a to:

- první stupeň: zvenčí se ještě agrese neprojevuje a chování jedince je zvládnuté (někdy se však může jedinec červenat nebo zblednout či zatnout zuby);
- druhý stupeň: se projevuje slovními nadávkami;
- třetí stupeň: se projevuje destrukcí a rozbíjením věcí;
- čtvrtý stupeň: zde už se projevuje fyzické násilí.⁵

---

² JANATA, Jaromír. *Agrese, tolerance a intolerance*. Praha: Grada, 1999. Psyché (Grada). ISBN 80-7169-889-X, s. 21.

³ ČERMÁK, Ivo, Martina HŘEBÍČKOVÁ and Petr MACEK. *Agrese, identita a osobnost jako předmět současného výzkumu v české a slovenské psychologii (Aggression, identity, and personality as an issue of recent research in Czech and Slovak psychology)*. In Čermák, I., Hřebíčková, M., Macek, P. (eds.), *Agrese, identita, osobnost*. Neuveden: PsÚ AV ČR Brno a SCAN Tišnov, 2003. p. 13-22. ISBN 80-86620-06-9.

⁴ Tamtéž.

⁵ EDELSBERGER, Ludvík. *Defektologický slovník*. 3. upr. vyd. Jinočany: H & H, 2000. ISBN 80-86022-76-5.

1.2 Agresivita

Slovo agresivita pochází z latinského slova “aggređi,” což v překladu znamená přistoupit, přiblížit nebo útočit. Agresivitu má v sobě každý lidský jedinec a to buď v nižší, nebo ve vyšší míře, je to však povahová vlastnost, která se nedá ze života odstranit. Tato povahová vlastnost by se dala popsat jako schopnost jedince jednat útočně, taková pohotovostní reakce útočným jednáním v různých podobách. Je to také adaptační mechanismus potřebný k přežití a k překonání překážek.

Ovlivňuje ji více faktorů, a to biologický faktor a s ním spojená dědičnost, výchova, emoce a vliv okolí. Z hlediska výchovy je nutné agresivitu hlídat a kontrolovat a případně i usměrnit, aby nedošlo k nevhodným situacím. Agresivita se objevuje již u novorozeneých dětí, a to ve formě křiku. V některých případech je agresivita i příznakem nemoci či následkem úrazu. Agresivita se často může prolínat i s asertivitou, tedy tím, že se člověk prosazuje, když chce dosáhnout určitého cíle.⁶

Agresivita je chápána různými teoriemi a zde je uvedeno několik různých definic agresivity a jejího chování. První z nich zní: „*Vymezujeme ji jako poměrně stálou, individuální dispozici útočnému jednání*“.⁷ Další teorií je: „*Agresivita, sklon k útočnému jednání vůči věcem, zvířatům a lidem, většinou souvisí s vnitřní nepohodou, s rozporů mezi prožíváním a jednáním*“.⁸ A poslední zmíněnou teorií je: „*Agresivní chování lze definovat jako porušení sociálních norem, omezující práva a narušující integritu živých bytostí i neživých objektů. Jde o symbolické nebo reálné omezování, poškozování a ničení. Agresivitu lze chápat jako sklon k takovému chování. Agrese označuje aktuální projev takového chování*“.⁹

2. Šikana

Šikana se nachází všude a může nás pronásledovat celý život. Můžeme se s ní setkat ve škole, v práci, v nemocnicích i domovech seniorů nebo i na internetu. V současné době se objevuje stále více případů šikany a náleží mezi jedny z nejzávažnějších negativních jevů na školách. Existuje mnoho mýtů o šikaně, jako například, že šikanují hlavně chlapci, což ale není pravda, protože šikany se dopouští i dívky, ale u dívek se spíše jedná o šikanu

---

⁶ SVOBODA, Jan. *Agrese a agresivita v předškolním a mladším školním věku*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0603-3.

⁷ VYMĚTAL, Jan. *Lékařská psychologie*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-740-X, s. 258.

⁸ ŠIMANOVSKÝ, Zdeněk. *Hry pro zvládnutí agresivity a neklidu*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-689-6, s. 11.

⁹ VÁGNEROVÁ, Marie. *Úvod do psychologie*. 2. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0015-3, s. 266.

psychickou. Mezi další mýty o šikaně patří například to, že týraný si za to může sám, že mému dítěti se to stát nemůže nebo že přísná výchova to vyřeší, všechny tyto mýty jsou ale nepravdivé, protože ač jsou většinou obětí šikany slabší jedinci, může se to stát opravdu každému. Pokud chceme šikaně zamezit nebo ji alespoň omezit, musíme být aktivní a nemůžeme být jen pasivním pozorovatelem, nesmíme také věřit mýtům.

2.1 Definice šikany

Slovo šikana pochází z francouzského slova “chicane” což v překladu znamená záměrné psychické nebo fyzické obtěžování a týrání osob či skupiny. Šikana je speciální odvětví agrese, tedy záměrného útočného jednání jedince s cílem ublížit a je specifická nepoměrem sil mezi agresorem a jeho obětí. Šikanu lze v současné době považovat za agresivní poruchu lidského chování, která se nachází již od dětství až po stáří.

Existuje mnoho definic šikany, některé z nich lze uvádím. Nejzákladnější definicí šikany je „*Šikana je úmyslné a opakované fyzické i psychické ubližování slabšímu jedinci (skupině) silnějším jedincem (skupinou).*”¹⁰ Mezi další definice můžeme zařadit například: „*Za šikanování se považuje, když jeden nebo více žáků úmyslně a většinou opakovaně ubližuje druhým.*”¹¹ Další definice uvádí: „*Šikana je chování, jehož záměrem je ublížit někomu jinému, ohrozit ho a zastrašit.*”¹² Předposlední zmíněnou definicí je: „*Fyzické, psychické či kombinované ponižování až týrání žáků obvykle jinými žáky, vzácněji dospělými. Probíhá buď v dyádě, nebo ve skupině.*”¹³ A poslední zmíněná definice nám tvrdí, že: „*Šikanování říkáme tomu, když jedno dítě nebo skupina dětí říká jinému dítěti ošklivé a nepříjemné věci, bije je, kope, vyhrožuje mu, zamyká je v místnosti a podobně. Tyto incidenty se mohou často opakovat a pro šikanované dítě je obtížné, aby se samo ubránilo. Jako šikanování mohou být označeny také opakované posměšky nebo ošklivé poznámky o rodině.*”¹⁴

2.2 Šikana nebo škádlení

Šikana a škádlení si mohou být velmi podobné a často je velmi těžké je od sebe rozeznat, poznat jejich hranice a žáci je mohou snadno zaměnit. I pedagogičtí pracovníci mají

---

¹⁰ VÁGNEROVÁ, Kateřina a Markéta BAJEROVÁ. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-611-7, s. 11.

¹¹ Tamtéž, s. 11.

¹² Tamtéž, s. 11.

¹³ PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ. *Pedagogický slovník*. 4. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8, s. 238.

¹⁴ ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-049-9, s. 26.

kolikrát velký problém je od sebe odlišit a rozpoznat, kdy už je to vážné. Škádlení a šikana se mohou zvenčí projevat úplně stejně, ale rozdíl uvnitř je velký.

Hlavní rozdíl mezi šikanou a škádlením je ten, že škádlení je považováno za legraci či zábavu pro oba účastníky, škádlení nemá poraženého ani vítěze a síly obou aktérů jsou si vzájemně vyrovnané. Šikana je oproti tomu taková, že legrační připadá pouze agresorovi a nikoli oběti, oběti naopak může, a většinou tomu tak je, přivodit bolest či ponížení. Typický je také nepoměr sil mezi agresorem a obětí, kdy agresor má sílu mnohem větší a oběti je slabší jedinec. Šikana má svého “vítěze” i “poraženého.”¹⁵

Tabulka č. 1: Rozdíly mezi šikanováním a škádlením ¹⁶

ŠKÁDLENÍ	ŠIKANOVÁNÍ
Definice: Je součástí rovnocenných, kamarádských i partnerských vztahů. Je to jakýsi projev kamarádství. Mezi škádlení řadíme žerty poté popichování a zlobení toho druhého. Slouží k vytvoření dobré atmosféry. Ve škádlené není poražený ani vítěz.	Definice: Šikana je násilný vztah. Šikanování je, když je jednomu či více jedincům ubližováno záměrně a opakuje se to. To znamená, že danému jedinci někdo dělá něco nepříjemné, ponižující nebo bolestivé a on se nezvládne bránit.
Záměr: Legrace pro obě strany a příjemná atmosféra, radost.	Záměr: Ublížení, způsobení bolesti a ponížení.
Motiv: Za účelem náklonnosti, spřátelení se, zájem o ostatní. Uvolnění stresu a napětí v kolektivu a vytvoření příjemné atmosféry.	Motiv: Za účelem získat moc a být krutý. Mezi vedlejší motivy řadíme překonání pocitu samoty, překonání hranice zvědavosti, překonání pocitu nudy nebo také žárlivosti.
Postoj: Obě strany si sebe váží a respektují se.	Postoj: Agresor se povyšuje nad oběť.
Citlivost: Jeden se dokáže vcítit do druhého.	Citlivost: Agresor je tvrdý a nelítostný.
Zranitelnost: Žádný z obou stran není zranitelný nebo přecitlivělý.	Zranitelnost: Oběť se bezbranná, neumí se tedy bránit, někdy či ani bránit nechce.
Hranice: Dvě strany vzájemně mohou hájit své vlastní teritorium. Navzájem se vnímají a respektují své limity.	Hranice: Strana agresora nebere ohled na stranu oběti a překračuje jeho hranice. Přestože oběť naznačuje pocit nepříjemnosti, agresor dál pokračuje.
Právo a svoboda: Obě strany jsou si vzájemně rovné. Jedinec se brání a škádlení opětuje druhé strany, či ji zastavit nebo skončit.	Právo a svoboda: Oběť je v bezpráví. Dokonce pokud se oběť brání, je agresorem silně potrestána!

¹⁵ VÁGNEROVÁ, Kateřina a Markéta BAJEROVÁ. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-611-7.

¹⁶KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-871-5.

Důstojnost: Obě strany si zachovávají důstojnost. Ani jedna strana se necítí ponížena.	Důstojnost: Oběť se cítí zesměšňována a ponižována.
Emoční stav: Obě strany zažívají radost, prožívají vzrušení ze hry, někdy se mohou cítit nepříjemně, ale ne bezmocně.	Emoční stav: Oběť se cítí bezmocná, má strach, cítí stud a bolest.
Dopad: Obě strany se navzájem podporují a vytváří společně pozitivní atmosféru v kolektivu.	Dopad: Oběť o sobě pochybuje, trpí nedostatkem důvěry, má úzkosti, a deprese.

2.3 Rysy šikany

Existují základní znaky, či hlavní rysy, které charakterizují šikanu tyto:

- šikana je záměrná, tedy s jasným cílem a úmyslem ublížit či zesměšnit daného jedince, tedy oběť
- šikana se většinou opakuje, jde tedy o dlouhodobý proces, ale existují i výjimky, kdy je šikana pouze jednorázová akce
- šikana a agrese je samoučelná, to znamená, že šikanou jedinec nechce dosáhnout určitého cíle, či aby něco získal, ale útočí s cílem samotné agrese, tedy samotnému ubližování
- v šikaně je již zmíněný nepoměr sil mezi obětí a agresorem šikany, a to jak při šikaně fyzické, tak při šikaně psychické, většinou se oběť ani nemůže bránit, protože může mít nějaký handicap nebo může být agresorů více
- šikana a samotný útok během šikany je obětem velmi nepříjemný a cítí při něm bolest či jiné negativní pocity a stavy, které jsou pro oběť až s fatálními následky.¹⁷

2.4 Stadia šikany

Vždy, když se snažíme zjistit, zda se v naší třídě nachází šikana, musíme zvolit správný postup, a při tomto správném postupu zjišťování musíme poznat, v jakém stádiu šikany se třída nachází. V prvních dvou stádiích problém ještě řeší škola, v dalších stádiích se již škola obrací na odborníky. Zjistíme to podle spolupráce ve třídě či jiném kolektivu, jejich chování i celkových vztahů. Pomůže nám i časový odhad šikany, tedy čím déle trvá, tím vyšší může být stádium, ale i poměr agresorů a obětí. Existuje pět různých stádií šikany, tyto stadia jdou postupně za sebou takto:¹⁸

¹⁷ VÁGNEROVÁ, Kateřina a Markéta BAJEROVÁ. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-611-7.

¹⁸ SPURNÝ, Joža. *Psychologie násilí: o psychologické podstatě násilí, jeho projevech a způsobech psychologické obrany proti němu*. Praha: Eurounion, 1996. ISBN 80-85858-30-4.

- První stádium: někdy se nazývá také jako “zrod ostrakismu”¹⁹. V prvním stádiu šikany se objevují první náznaky, a to hlavně psychické formy šikany, hledání vhodné oběti, která by neopětovala útok, odlišná oběť, kterou ostatní odmítají a dělají si z ní srandu či handicapovaná oběť. V tomto stádiu jde o počáteční znaky šikany, kdy se agresori obětí posmívají, pomlouvají je, nebaví se s nimi, dělají si z nich legraci. K tomuto může nevědomě napomoci i pedagog nevhodnou poznámkou, a to ať záměrně či nevědomě.
- Druhé stádium: v tomto stádiu přerůstá psychická šikana a začínají se objevovat první náznaky fyzického násilí a manipulace. Skupina začíná využívat oběť jako “hromosvod” nebo jako “terč” k odreagování se a ventilování stresu z různých situací, jako například nepovedený test. Obětí v tomto stádiu začíná klesat sebedůvěra.
- Třetí stádium: v tomto stádiu se tvoří jakési jádro, tedy skupina útočníků, neboli agresorů, kteří spolupracují a šikana tak již není náhodná, ale systematicky plánovaná a skupina si vybírá oběti. Ostatní jedinci pouze přihlížejí, někteří se ale snaží agresorům postavit a zastat se tak oběti. Mezi příznaky třetího stádia můžeme zařadit falešnou solidaritu, tedy zákaz donášení mezi sebou v kolektivu i mimo něj, kdy všichni vědí, co se děje, ale nikdo nic neudělá a jen přihlíží. Daný kolektiv má již vybranou svou oběť, která se snaží vyhnout se agresorovi a začíná se smířovat s tím, co se děje. Existuje i takzvaná pyramida šikanování, kde se řadí osoby podle vlivu, kdy na nejvyšším místě je agresor, dále pak pomocník, poté přihlížející a na posledním místě je oběť. V tomto stádiu ještě může pomoci odborně vyškolený pedagog, aby nedošlo k horšímu.
- Čtvrté stádium: je znakem přijímání norem agresorů. Kolektiv se mění a téměř všichni jedinci, i ti, kteří dosud nereagovali nebo jen přihlíželi, začínají být také zlí a krutí, protože agresori mají již svá nepsaná pravidla, které kolektiv považuje za běžné a normální. V tomto stádiu se již téměř nikdo z kolektivu agresorům nevzepře a oběť přijímá šikanu a již se agresorům nevyhýbá, mnohdy na nich může cítit i závislost. Toto však navenek může působit opačně, protože oběť a agresor nevypadají jako účastníci šikany, ale jako přátelé.
- Páté stádium: je stádiem dokonalé šikany, kdy již v kolektivu převládá zlo. Kolektiv je rozdělen pouze na dvě poloviny a to na agresory a oběti, v této fázi se

---

¹⁹ ostrakismus - střepinové hlasování o vyloučení jedince ze starověkých Athén

již jiní aktéři nenacházejí, protože ti, co dodržují nepsaná pravidla agresorů, se sami stávají agresorem, a zbytek, který tyto pravidla nedodrží nebo se zastane oběti, je také obětí. V tomto stádiu již obětí nemá žádnou moc a bývá využívána agresorem jako jeho vlastní majetek, bere mu peníze a další hmotné věci, čas, dovednosti. Agresor v tomto stádiu ztrácí zábrany a obětí většinou přijímá pravidla a přijde jí to normální či i agresora brání.²⁰

2.5 Kyberšikana

Kyberšikana, nazývána kybernetické šikana či počítačová šikana, je záměrné ubližování konané pomocí moderních technologií, elektronických médií a hlavně sociálních sítí, kde dochází k zasílání různých výhrůžných, zesměšňujících, sprostých, obtěžujících zpráv a informací mimo školní prostředí. V současné době, kdy mají děti chytré mobilní telefony a přístup k sociálním sítím již od velmi útlého věku, je kyberšikana opravdu velmi obsáhlá a je čím dál tím větším problémem. Kyberšikana má také jako protagonisty oběti, agresory i přihlížející osoby.

Často se agresor v této situaci, pomocí sociální sítě, snaží zesměšnit daného jedince pomocí různých citlivých a nenávistných fotek či videozáznamů pořízených například venku či ve škole. Kyberšikana může být zaměřena jak pouze mezi mladistvými, tak i mezi mladistvými a dospělou osobou, jako je třeba pedagog.

Existuje více druhů kyberšikany, mezi ně patří například “kyberstalking,” což v anglickém překladu znamená pronásledování na sociálních médiích pomocí moderních technologií. Dalším druhem je “kyberharašení,” tedy zasílání, často opakované, nenávistných a nežádoucích zpráv. Třetím druhem je “vyloučení,” kdy je obětí kolektivem vyloučena a ostrakována na sociálních sítích. Čtvrtým druhem je “kybergrooming,” to znamená, že se agresor snaží s obětí domluvit osobní schůzku, kde obětí většinou bývá nějak využita. Agresor se většinou vydává za jinou osobu. Dalším druhem je “flaming,” kdy se agresor snaží vyprovokovat obětí k hádce a nenávistnému chování. Předposledním druhem kyberšikany je “sexting,” kdy agresor zasílá oběti různé zprávy, videozáznamy či fotografie se sexuální tematikou, často se stává, že i agresor vyžaduje zasílání těchto záznamů a obětí pak vydírá. Posledním druhem je poměrně nově vzniklý druh “happy slapping,” v překladu “veselé fackování,” kdy agresor fyzicky napadne obětí, celé si to nahraje a poté tím baví ostatní uživatele sociálních sítí.²¹

²⁰ KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování: [cesta k zastavení epidemie šikanování ve školách]*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-513-X.

²¹ ČERNÁ, Alena. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-210-6374-7.

Kyberšikana tato následující specifika. Prvním z nich je anonymita, kdy se oběť často ani nedozví, kdo je jejím agresorem. Proměna agresora je druhým, kdy agresor je v reálném životě slabým jedincem, ale na sociálních sítích je silný. Dalším specifikem je i proměna oběti, kdy se oběť může stát jakýkoli jedinec, a to může být v realitě silný nebo i slabý. Následnou jedinečností je to, že před kyberšikanou není úniku. Absence fyzického kontaktu, tedy fyzického násilí je další zvláštností. Předposledním specifikem jsou opakované útoky a posledním je šíře publika, to znamená, že publikum kyberšikany může být kdokoli a kdekoli.²²

3. Účastníci šikany

Účastníci šikany, neboli protagonisté šikany, se dělí na skupiny agresorů - šikanujících, obětí - napadených a skupinu přihlížejících osob, tedy mlčící většinu. Tito aktéři se s šikanou setkávají ať už dobrovolně, tak i nedobrovolně a často ovlivní celou skupinu.

Děti, které přímo neubližují, ale jen přihlížejí a nic nedělají, i přesto přijímají nepsaná pravidla skupiny a tolerují tak bezpráví. Mezi účastníky šikany ve školním prostředí nemusí patřit jen děti, ale celkem často jsou účastníky i pedagogičtí pracovníci.²³

Každá osobnost je jiná a jedinečná, a proto nemusí být obětí pouze slabší či handicapovaný člověk, ale obětí může být i silný jedinec. Stejně tak nemusí být nutně agresorem silný či hloupý žák.

3.1 Agresor

Agresor, tedy útočící účastník šikany, chce svým obětím ubližovat pouze pro své potěšení či uspokojení. Agresor dosahuje svého cíle samotnou agresí, násilností či ubližováním a nemá pro to žádný motiv, útočí samoúčelně.

Agresivita se nachází u každého lidského jedince, a to již od novorozeneckého věku a je to jedna evoluční strategie z mnoha dalších. Tato lidská vlastnost je důležitá, ale měla by se však hlídat, protože když se daný člověk přestane ovládat a používá mnoho agresivity, tak dochází k negativním situacím a člověk začne agresivitu i zneužívat a neumí najít jiné řešení. Přesně proto se pak stávají z daných jedinců agresori či útočníci v aktu šikany. Velkou roli hraje i nezmírněný temperament daného jedince. Většina agresorů touží po moci a dominují tak ve skupině, kde se chtějí prosadit.

---

²²VÁGNEROVÁ, Kateřina a Markéta BAJEROVÁ. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-611-7.

²³KOLÁŘ, Michal. *Skrytý svět šikanování ve školách: příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. Praha: Portál, 1997. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-123-1.

Můžeme rozeznat společné znaky agresorů. Jedna z nich je touha po manipulaci svého okolí, dále pak u agresorů není morální cítění dostatečné. Agresoři ztrácejí pocit viny nebo i lítosti. Většina těchto jedinců má vysoké sebevědomí a ve společnosti bývá oblíbená.²⁴

Jak je již výše zmíněno, každý je jiný, a tak agresorem nemusí být pouze silný jedinec. Agresor může být i fyzicky slabý jedinec, který má však vysokou inteligenci a dokáže své okolí ovlivnit a přesvědčit.

Mezi rizikové projevy agresorů patří sebejistota, dominance a schopnost sebezpotlačení nejistoty. Daný jedinec se chce prosadit, ovládat ostatní a chce být středem pozornosti pro daný kolektiv. Agresor se snadno urazí a neunesse agresi proti své osobě. Užívá vulgarismy během konverzace jak se sobě rovnými, tak i s dospělými. Agresor často lže, podvádí.²⁵

3.1.1 Typy agresorů

V knize proti minimalizaci šikany se agresoři dělí na tři druhy, a to *“hrubiány,” “slušňáky”* a *“srandisty.”*²⁶

Hrubiáni jsou spíše jednodušší typy lidí, kteří jsou impulzivní a mají silný energetický přetlak. Tito jedinci mají často ve škole kázeňské postihy, mají problémy, neuznávají autoritu. Často se stává, že jsou členy skupin, které mnohdy páchají i trestnou činnost. Tento agresor na svou oběť útočí bez lítosti, tvrdě a ve velkém, od oběti požaduje poslušnost. Šikanuje cíleně a snaží se zastrašit ostatní. Agresivita a brutalita se ve většině případů již projevuje běžně v rodině agresora.²⁷

Slušňáci jsou oproti nim kultivovaní, projevují se zdánlivě slušně, ale často jsou úzkostní. Většinou se jedná o sociálně zdatného jedince, který může být i oblíbencem pedagoga. Slušňáci bývají spíše jakousi hlavou útoku, k šikaně využívá své pomocníky, kteří již bývají méně sociálně přitažliví. Šikanují cíleně a promyšleně a spíše v soukromí bez případných svědků. Často bývá problém v rodině, kde schází láska a objevuje se spíše náročný přístup.²⁸

Posledním typem jsou srandisti, to jsou optimističtí, zábavní, oblíbení a výmluvní jedinci. Tito jedinci mají potřebu být středem pozornosti, aby byli středem pozornosti a tu

---

²⁴ LOVASOVÁ, Lenka. *Šikana*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. ISBN 80-86991-65-2.

²⁵ ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-049-9.

²⁶ VÁGNEROVÁ, Kateřina a Markéta BAJEROVÁ. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-611-7.

²⁷ Tamtéž.

²⁸ Tamtéž.

si zajišťují výmysly, zlomyslností a škodolibostí. Tito agresori mají šikanu jako představení pro ostatní a tím si zajišťují svou pozornost mezi ostatními. Šikanují tedy jak pro to, aby pobavili sebe, tak i proto, aby pobavili ostatní. Snaží se podat šikanu jako zábavu. Většina těchto agresorů je mírně deprivována, protože nejsou uspokojeny jejich potřeby. V rodinách většinou chybí mravní i duševní hodnoty a často mají rodiče smysl pro černý humor.²⁹

3.2 Oběť

Obětí šikany se může stát jakýkoli jedinec, ale i přesto platí, že většina obětí je nějak znevýhodněná, a to jak odlišností od ostatních, výchovou v ochranné rodině, neoblíbeností v kolektivu nebo naopak oblíbeností, či nadáním. Oběť může vyčnívat i díky náboženským projevům, alternativním životním stylem rodiny, emoční labilitou či přestupem z jiného kolektivu.

Oběti šikany většinou lze v domácím prostředí poznat podle změny v chování. Tyto změny se obvykle projevují tím, že jedinec nemá žádného kamaráda, se kterým by trávil volný čas nebo se kterým by přišel ze školy nebo šel on k němu. Oběti nechtějí ráno odejít do školy, odkládají odchod a můžeme vidět, že jsou i vystrašené, stěžují si na bolesti hlavy, břicha a může se objevit i zvracení či průjem. V některých případech se objevuje i ztráta chuti k jídlu či k děláni oblíbených věcí. Oběť se odmítá svěřit a může mluvit o sebevraždě. Oběť často hlásí ztrátu věcí či žádá o peníze.

Ve školním prostředí lze oběť poznat podle mnoho příznaků. Mezi ně patří například vyhledávání blízkosti pedagogů o přestávkách, či osamocení o přestávkách. Jedinec je uzavřený, působí na okolí smutně, ustaraně či nejistě. Obětem často klesá zájem o výuku a jejich prospěch se zhoršuje. Často postrádá věci a odmítá vysvětlit, proč.

3.2.1 Typy obětí

Oběti se rozlišují do několika skupin. První skupina je *“Pasivní oběť.”* K nim se řadí děti, které jsou ustrašené, všeho se bojí. Tyto oběti jsou opatrné a většinou uzavřené, nejsou fyzicky silné a nemají moc dovedností. Tito jedinci mají problém s tím si najít přátele.³⁰

Druhou skupinou jsou *“Provokující oběti,”* což vypovídá o osobnosti oběti. Oběť se různými způsoby, kterými jsou například nevhodná gesta, snaží vyprovokovat agresory. V případě, kdy se tak děje naopak, oběť si hned stěžuje.³¹

---

²⁹ Tamtéž

³⁰ Perry, Jean a Carrington, Gillian. *Čelíme šikanování: sborník metod: metodický materiál Institutu pedagogicko-psychologického poradenství ČR*. Praha: Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR, 1997, dotisk 2006. 114 s. ISBN 80-86856-24-0.

³¹ Tamtéž.

Třetí skupinou je “Účelová oběť,” což znamená, že jedinec se snaží roli oběti využít k získání popularity či uznání ostatních přihlízejících. V tomto případě je znám pojem “třídní šašek,” který je v podstatě to samé. Účelové oběti se také mohou jen připojit k násilí, aby byli vzati do kolektivu.³²

Další skupinou je “Falešná oběť,” to jsou jedinci, kteří přehnaně reagují na chování ostatních v kolektivu. Mnohdy tak skrývají svou touhu po pozornosti.³³

Pátou skupinou je “Útočník - Oběť,” kdy se někteří jedinci občas naskytou na straně útočícího, ale i na straně oběti. Nebo mohou být zároveň jak obětí, tak i současně agresorem ve dvou různých situacích. Tito jedinci většinou nebývají v kolektivech moc oblíbení.³⁴

3.3 Přihlízející

Přihlízejícím šikany se také často říká “mlčící většina.” Tato skupina bývá často nejpočetnější skupinou v aktu šikany.

Když tato mlčící většina v kolektivu často přihlíží šikaně a bezpráví, zdá se jí to po čase normální a nepřipadá jí na tom nic divného nebo neobvyklého. A to i pro to, že s tím většinou ani žádná dospělá kompetentní osoba nic nedělá.

Tato skupina se dá popsat jako kolektiv jedinců, kteří nemají žádnou nebo jen sníženou míru občanské statečnosti a zodpovědnosti. Tito žáci měli sice nejprve kladný morální charakter, ale nátlak nepsaných pravidel agresorů a nízká míra podpory je dovedla k paralýze a bezbrannosti a narušila tak tím jejich mravní úroveň.³⁵

V tomto je právě to největší úskalí šikany, protože šikana se netýká jen agresora a oběti, ale hlavně i té přihlízející většiny, která se nalezne v tomto aktu. Problémem je to, že přihlízející na prováděné násilí nikoho neupozorní, oběti se nesnaží pomoci a nesnaží se zastavit agresora a následně dochází i k situacím, kdy již násilí plně tolerují a v konečných stádiích se přihlízející do šikany i zapojí.

3.4 Pedagog

Role pedagoga v rámci vývoje vztahů je velmi důležitá a je hlavním pojídkem kolektivu, tedy třídy, která spolu tráví a bude trávit mnoho času. Aby učitel mohl být vzorem

---

³²Tamtéž.

³³Tamtéž.

³⁴Tamtéž.

³⁵VÁGNEROVÁ, Kateřina a Markéta BAJEROVÁ. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-611-7.

a pojidlem, musí však nejprve rozumět sám sobě a znát svou osobnost. V opačném případě by mohl v rámci kolektivu napáchat škody a někdy k tomu bohužel dochází.

Existuje mnoho motivovaných pedagogů, kteří svou práci vykonávají s nadšením, ale mohou mít špatný vliv na skupinu a vztahy v ní. Tento typ pedagogů si vybralo svou práci z důvodu touhy někoho ovládat, protože učitel má autoritu a žáci ho musí poslouchat a v tomto případě zde převažuje hierarchie a nebuduje se zde vzájemný vztah mezi žáky. Tímto způsobem může učitel nevědomě podpořit agresora, protože daný žák se v učiteli může zrcadlit. Tento typ učitele nezvládnou ve třídě podpořit náklonnost a porozumění.³⁶

Často se učitelé také vyhýbají zodpovědnosti a jsou pasivní a myslí si, že když budou problém řešit, akorát se to tím zhorší.

I když se někteří učitelé nebojí šikanu řešit nebo o ní hovořit, mají spíše názor, že “u nich ve škole se šikana přece nevyskytuje” a často ji tak přehlížíjí.

Myslím si, že v současné době neexistuje moc pedagogů, kteří by byli odborně vyškoleni a připraveni na řešení případu šikany. Často se stává, že se pedagogický sbor nebo ředitel školy dohodnou na tom, že to šikana není.

3.5 Rodina

Rodina je důležitý faktor pro vznik šikanování. Právě zázemí v rodině nám pomůže diagnostikovat budoucí oběť či budoucího agresora, protože tyto rodiny často mají typické výchovné metody či rysy. Téměř pokaždé ale rodina oběti či agresora nenaplnuje citové potřeby dítěte. Tyto věci můžeme díky osobnímu kontaktu rozeznat.³⁷

4. Druhy a formy šikany

4.1 Druhy šikany

Můžeme popsat čtyři hlavní druhy šikany. Mezi ně patří škádlení, obtěžování, vyloučení ze skupiny a fyzické napadení. Do škádlení bychom mohli zařadit různé nadávání, posmívání se, ale také i obtěžování pomocí elektronických médií-tedy kyberšikany. Při obtěžování často agresoři svou oběť pronásledují nebo ji napadají sexuálními gesty. Při vyloučení ze skupiny je oběť odmítnutá kolektivem, který se jí nevšímá, vysmívá se jí či na ni pouze

---

³⁶KOLÁŘ, Michal. *Skrytý svět šikanování ve školách: příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. Praha: Portál, 1997. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-123-1.

³⁷PUGNEROVÁ, Michaela. *Přehled poruch psychického vývoje*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3759-0.

upřeně kouká. Při fyzickém napadení dochází k bouchání, strkání, kopání nebo brání osobních věcí či školních potřeb.³⁸

Druhy šikany vznikají podle tří dimenzí projevů šikany a takzvané “trojdimenzionální mapy” (přímá a nepřímá; fyzická a verbální; aktivní a pasivní) osm druhů šikanování.³⁹

Prvním druhem je fyzická přímá aktivní šikana, kdy dochází k tomu, že agresor svou oběť fyzicky napadá, tedy kope ji, mlátí ji, škrtí ji a tak podobně.⁴⁰

Druhým druhem je fyzická aktivní nepřímá šikana, kdy dochází k tomu, že agresor má své poddané a ti za něj vykonávají fyzické násilí jako mlácení oběti, či ničení jejich věcí.⁴¹

Třetím druhem je fyzická pasivní přímá šikana, kdy dochází k tomu, že agresor nechce své oběti dovolit dosažení jejího cíle, tedy například nechce dovolit své oběti jíst svačinu a jiné další věci.⁴²

Čtvrtým druhem je fyzická pasivní nepřímá šikana, že agresor nechce své oběti povolit to, co chce udělat, tedy splnit její požadavky, například ji nechce pustit na toalety.⁴³

Pátým druhem je verbální přímá aktivní šikana, kdy dochází k tomu, že agresor svou oběť verbálně napadá, tedy nadává jí, uráží ji tak podobně.⁴⁴

Šestým druhem je verbální aktivní nepřímá šikana, kdy dochází k tomu, že agresor roznáší o své oběti pomluvy či nenávistné obrázky, kresby či posměšné básně.⁴⁵

Sedmým druhem je verbální pasivní přímá šikana, kdy dochází k tomu, že agresor svou oběť plně ignoruje, neodpovídá tedy na její dotazy, ignoruje ji nebo ji ani nepozdraví.⁴⁶

Osmým a posledním druhem je verbální pasivní nepřímá šikana, ve které dochází k tomu, že kolektiv se oběti nezastane, i když je neoprávněně osočena agresorem.⁴⁷

---

³⁸ FIELD, Evelyn M. *Bully Blocking: Six Secrets to Help Children Deal with Teasing and Bullying*. London: Jessica Kingsley Publishers, 2007. ISBN 9781—843105541.

³⁹ KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování: [cesta k zastavení epidemie šikanování ve školách]*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-513-X.

⁴⁰ Tamtéž.

⁴¹ Tamtéž.

⁴² Tamtéž.

⁴³ Tamtéž.

⁴⁴ Tamtéž.

⁴⁵ Tamtéž.

⁴⁶ Tamtéž.

⁴⁷ Tamtéž.

4.2 Formy šikany

Formu šikany ovlivňuje mnoho různých faktorů. Jedním z nich je například věk, či pohlaví agresora, v tomto případě je pro chlapce typičtější spíše šikana fyzická, kdežto pro dívku je typičtější spíše šikana psychická.

Podle šetření v poradenské praxi rozlišujeme pět různých forem šikany. První formou je fyzická agrese a používání zbraní. V tomto případě je přítomná fyzická agrese ze strany agresora na stranu oběti s možným případným použitím různých prostředků, jako jsou zbraně, které útok ještě zdůrazňují. Mezi příklady fyzické agrese lze zařadit kopání i hromadné kopání, fackování, či jiné rány, chycení pod krkem, stříhání vlasů či lepení žvýkaček do vlasů, svlékání a veřejné ponižování a mnoho dalších.⁴⁸

Druhou formou je slovní agrese a zastrašování zbraněmi. V tomto případě agresor své oběti vyhrožuje fyzickým násilím, oběť zastrašuje či ponižuje a vysmívá se jí a může k tomu využít i zbraně. Mezi příklady slovní agrese můžeme zařadit vyhrožování mučením nebo dokonce i zabitím, urážením oběti i její rodiny a přátel, zastrašování za pomoci zbraní, nadávání oběti či vysmívání se za různé chyby či poznámky.⁴⁹

Třetí formou je krádež, ničení a manipulace s věcmi, kdy si agresor bezprostředně bere věci oběti a následně je vyhazuje, schovává nebo ničí a pak je vrací poničené. Mezi příklady této formy šikany můžeme zařadit krádež peněz, trhání a ničení oblečení, brání svačin nebo osobních věcí, plivání do bot nebo na oblečení.⁵⁰

Čtvrtou formou jsou násilné a manipulativní příkazy, kdy agresor nutí svou oběť k různým pro oběť nepříjemným činům a úkonům. Jako příklad této formy šikany můžeme uvést nucení psaní úkolů za agresora, nucení čištění bot i jiných kusů oblečení, nucení k napodobování různých osob a zvířat, nucení k úklidu, agresor může po oběti požadovat, aby za sebe zaplatil výkupné a mnoho dalších.⁵¹

Poslední, tedy pátou formou šikany je zraňování izolací, oklikou či různými obrázky a výtvary. V tomto případě agresor svou oběť ignoruje a nevšímá si jí, či ji zesměšňuje různými obrázky, básněmi a jinými vytvořenými věcmi. Mezi příklady této šikany bychom mohli zařadit neodpovídání na pozdrav oběti, nereagování na otázky či požadavky, odsednutí si u oběda či svačiny, posílání psaníček a dopisů nebo zveřejňování výsměšných obrázků a básniček po třídě.⁵²

---

⁴⁸ Tamtéž.

⁴⁹ Tamtéž.

⁵⁰ Tamtéž.

⁵¹ Tamtéž.

⁵² Tamtéž.

5. Šikana ve škole

Šikana se na školách objevuje poslední dobou čím dál tím častěji, protože se na škole objevuje více a více nadaných žáků nebo naopak žáků s problémy ať fyzickými, tak psychickými, častější jsou i přistěhovalci z okolních zemí a více se také objevují poruchy pozornosti jako je například ADHD, tedy neurovývojová porucha pozornosti často spojována s hyperaktivitou.

Ačkoli má šikanování mezi dětmi velmi podobný průběh i podobu jako mezi dospělými jedinci, dětská agrese se liší jinou strukturou, nachází se zde oproti dospělým menší síla brutality. Děti se často snaží napodobovat své idoly z filmů a seriálů, kteří často oplývají brutalitou a násilím, a proto k nim mají děti často jiný postoj. A děti často nedokážou poznat rozdíl mezi skutečností a filmem a jednají často velmi lehkomyšlně.⁵³

Mezi školní šikanu neřadíme pouze šikanu mezi žáky, ale i šikanu mezi žákem a učitelem a to oboustranně. Stále častěji se ale objevují případy, kdy žák je agresorem a učitel obětí šikany a v těchto případech dochází k nadávání, vyhrožování a někdy i k fyzické agresi.

K šikaně ve školním prostředí může docházet kdekoli na školním pozemku, a to ať skrytě, tak veřejně. Mezi častá místa, kde dochází k šikaně, můžeme zařadit například třídu, toalety, chodby, jídelnu, venkovní prostory před školou, ale i skryté kumbály či kabinety.

6. Projevy šikany

Abychom mohli šikanu bezpečně rozpoznat, musíme od sebe zvládnout bezpečně a jasně odlišit různé typy agrese, abychom se zorientovali v situaci a mohli začít promýšlet nápravu.

Velkým pomocníkem rozlišení projevů šikany je již výše zmíněná takzvaná “trojdimenzionální mapa,” která rozlišuje projevy šikany na tři různé skupiny. Přímé a nepřímé projevy, fyzické a verbální projevy, aktivní a pasivní projevy.

Rodič či pedagog by měl vždy upozornět při sebemenším náznaku projevů šikany, aby mohl včas zasáhnout.

Rodiče by měli upozornět, pokud jim začne dítě ze školy chodit častěji a více špinavé, začnou se mu ztrácet věci jak osobní, tak i školní potřeby, pokud začne chodit ze školy hladové, pokud si začne po ránu stěžovat na různé bolesti, aby nemuselo do školy, s dítětem nechodí ze školy na návštěvy žádný spolužák či kamarád, dítě často špatně usíná

---

⁵³ Tamtéž.

a spí či má zlé sny, pokud často vyžaduje kapesné, pokud nedokáže vysvětlit, jak přišlo ke zranění či ztrátě věcí či trpí poruchou pozornosti.

Učitel by měl zpozornět v situaci, kdy začne žák z ničeho nic přestane nosit domácí úkoly či školní potřeby, kdy je dítě při výuce smutné a apatické, když je dítě při výuce méně soustředěné nebo dokonce plně nesoustředěné, i když dříve bylo, pokud začne docházet ke zhoršování prospěchu, pokud si dítě opakovaně ztěžuje na nevolnosti či bolesti, pokud je o přestávce samo nebo vyhledává přítomnost učitele či jiné dospělé osoby.

7. Příčiny šikany

Šikanování má nespočetné množství příčin, ale sklony jedince k agresivnímu chování jsou jedny z nejčastějších a ovlivňuje je mnoho věcí, jako genetika, stres nebo nesprávná životospráva. Někdy můžeme tyto příčiny odhalit snadno, jindy pomůže ponoření se do zkoumání daného problému.

Mezi příčiny šikany patří problémy v rodině a ve výchově, tedy to, že dítě může trpět nedostatkem lásky od rodičů a nemá jejich zájem, problémem může být naopak i přílišný zájem nebo fyzické i psychické násilí v rodině. Rodiče nejsou dětem oporou, výchova je nedostatečná, a tak děti často nevědí, co je správné a co není správné. Děti se poté mnohdy pomocí agresivního chování snaží získat pozornost rodičů. Problémem může být i přílišný nátlak a požadavky rodičů na daného jedince, či nesourodý názor na výchovu daného jedince.

Další příčinou bývá často vliv vnějšího sledování násilných scén, a to buď v televizních pořadech, filmech, seriálech, na sociálních médiích, nebo při hraní počítačových her. Bohužel tyto scény mohou změnit názor jedinců na násilí, přijde jim legrační, jedinci často poté nemají žádný soucit, nejsou empatictí k druhým a stávají se více agresivnější, protože ve hrách nemají žádné zábrany.

Nápodoba patří také mezi příčinu šikany, protože když se jedinec snaží napodobovat chování druhých, ať rodiče, učitele či filmovou postavu, mnohdy se stává, že jeho vzor je agresivní, nesoucitný, bez úcty a jedinec pak jeho nevhodné chování opakuje.

Jako další příčiny můžeme zařadit vliv prostředí, tlak okolí či skupiny na daného jedince, zvědavost a zvědavost, kdy se jedinec snaží experimentovat. Příčin šikany ale existuje mnohem více.

8. Následky šikany

Následky šikany se netýkají pouze agresorů, či obětí, ale i okolních přihlížejících a všech, kterých se problém šikany týká, a to buď v nižší, nebo ve vyšší míře. Agresorům sice šikana přináší radost a uspokojení, ale oběť si často odnáší strach a je nešťastná a cítí se méněcenně. Nejhorší následky na sobě pocítují zaručeně oběti, ty bývají většinu času mlácené, ponižované agresorem či skupinou, zesměšňované okolím, tyto strasti jim pak mohou a většinou také přinášejí negativní následky, jako jsou například nemoci, psychosomatické potíže jako je bolest hlavy, nevolnost, bolesti břicha, teplota, dále pak deprese, poruchy spánku, nedůvěru, špatný prospěch ve škole a mnoho dalších negativně život ovlivňujících věcí.

Oběti, které se nacházeli ve vyšším stupni šikany, mají i sklony k pokusům či samotnému aktu sebevraždy nebo doživotní následky, které je ovlivňují. Trestem pro agresory bývá často domluva o správném chování, dále pak vyžadování náhrady za způsobenou škodu, přeložení do jiné školy nebo v nejhorších případech i soudem uložená ústavní péče, péče v diagnostickém ústavu po předchozím řešení s policií a sociálním odborem právní ochrany dětí.⁵⁴

Existují čtyři hlavní destruktivní následky šikanování. V prvním z nich způsobuje šikana danému jedinci škodu zejména na psychickém a fyzickém zdraví dané oběti. Tento následek bývá dlouhodobý, to znamená, že se s ním oběť může potýkat klidně i celý život a pokud byla šikana již ve vyšším stádiu, může to oběť mnohdy stát i život.⁵⁵

Druhým hlavním destruktivním následkem je fixace antisociálního postoje agresora, což znamená, že se agresor postupně připravuje na budoucí páchaní trestných činů, protože jasně neví, co přesně je špatné a co je správné.⁵⁶

Třetím hlavním destruktivním následkem je to, že svědci a ostatní protagonisté šikany ztrácí iluzi o společnosti, která by místo přihlížení měla naopak ochraňovat před násilím a snažit se zajistit bezpečí. Pokud přihlížející u agresora vidí, že mu to prochází a oni nic nemusí dělat, může je to v budoucím životě nemile dostihnout.⁵⁷

---

⁵⁴ KOLÁŘ, Michal. *Skrytý svět šikanování ve školách: příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. Praha: Portál, 1997. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-123-1.

⁵⁵ KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování: [cesta k zastavení epidemie šikanování ve školách]*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-513-X.

⁵⁶ Tamtéž.

⁵⁷ Tamtéž.

Čtvrtým hlavním destruktivním následkem je snížení efektu pedagogického působení, to znamená, že v postižené skupině je snížená výchovná funkce a výukový efekt.⁵⁸

9. Vyšetřování šikany

Abychom mohli šikanu začít řešit, potřebujeme ji nejprve diagnostikovat a určit, v jakém stádiu se nyní daný kolektiv nachází. Šikanu ve školním kolektivu vyšetřovat a řešit hlavně třídní učitel, protože je to součástí jeho pedagogické práce. Při zjištění vyššího stádia šikany by si však měl na pomoc přizvat výchovného poradce, preventistu nebo dokonce i psychologa, kteří mu pomohou. Pokud se však jedná už o trestný čin, musí být na místo zavolána a přizvána do vyšetřování i policejní složka. Když se pedagogovi podaří agresora zachytit při šikaně, snaží se pedagog získat co nejvíce informací, které mu pomohou k řešení situace, tedy jak dlouho již šikana trvá, jak často, kdo vše šikanuje a kdo se jen kouká, koho dalšího šikanuje a další podobné otázky. Často se ale stává, že šikana není vůbec vidět a učitelé ani nevědí, že se na škole objevuje.⁵⁹

Můžeme popsat tři hlavní kroky, jak by měl člověk postupovat, když řeší případ šikany. Diferenciální diagnostika je krokem prvním, znamená to vyhodnocení situace, tedy jde o šikanu nebo nejde o šikanu. Musíme však dát pozor na přítomnost znaků šikany, jako je opakování či záměrnost. Druhým krokem je vnitřní diagnostika, tedy nashromáždění co nejvíce informací o šikaně, tedy její druh (nemocné chování, porucha vztahů nebo závislost) a dále pak další postup řešení (škola nebo pozvání odborníků). Posledním, tedy třetím krokem, je určení typu scénáře, abychom mohli zvolit základní směr léčby. Hodnotíme dvě kritéria, a to formu šikany a stádium šikany, poté volíme buď první pomoc, nebo komplexní léčbu celé skupiny.⁶⁰

První pomoc v rámci řešení byla definována pěti kroky první pomoci:

- Krok první je rozhovor s obětí a informátorem-zjistíme, co nám chce informátor říci, zda uvede oběti a agresory, nejprve ho necháme mluvit samotného a poté se ptáme na další detaily a podrobnosti. Oběť se při rozhovoru snažíme povzbudit a žádáme jí o soupis toho, co jí bylo provedeno či vyfotíme její zranění. Rozmyslím si, zda dokážeme nyní oběť před agresorem chránit.

---

⁵⁸ Tamtéž.

⁵⁹ ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-049-9.

⁶⁰ KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování: [cesta k zastavení epidemie šikanování ve školách]*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-513-X

- Krok druhý je hledání svědků-snažíme se najít svědky této situace, k tomu nám pomohou informátoři a oběti, ví, kdo situaci sledoval.
- Třetím krokem je rozhovor se svědky-ten je nejlepší individuální, tedy samostatně s každým svědkem. Snažíme se neříkat, co už víme a ptáme se hlavně na otázky typu kdy, kdo, kdy, jak a proč.
- Čtvrtým krokem je zajištění ochrany-tedy zajištění, aby oběť byla chráněna po dobu šetření. Agresoři si totiž mohou na oběť někde počkat a snažit se ji ovlivnit.
- Pátým krokem je rozhovor s agresorem a případná konfrontace-agresoři se snaží vymlouvat na legraci nebo na nehodu a je nutné na to být připraven. Agresory ale musíme vyslechnout brzy, protože mohou ovlivnit svědky nebo se domluvit, co řeknou, mezi sebou. Proto si musíme dát pozor na rozdíly v jejich výpovědích, které jsou důležité.⁶¹

Někdy je uváděn i šestý krok, což je rozhovor s rodiči aktérů. Rodiče se v tomto kroku každý zvláště dozví o situaci, která se děje.

10. Prevence šikany

Šikana se objevuje nejen ve školním prostředí stále více a více, můžeme ji poznat, ale může být i skrytá, šíří se jako epidemie a každý jistě přemýšlí, jestli se dá vůbec zastavit a popřípadě jak toho dosáhnout. Někdo tvrdí, že to možné je, někdo tvrdí opak a možností a způsobů prevence je mnoho. Je nutné odstranit hlubší příčiny šikany, aby se jí dokázalo zabránit. Mezi prevencí šikany musíme zařadit i informovanost žáků, pedagogů i rodičů o postupech a institucích, jako je linka bezpečí, včetně kontaktů, kam se mohou a měli by v případě problému obrátit.

Pro dokonání úspěšné léčby je nutné splnění daných požadavků a potřebujeme také mít určitou metodickou vybavenost. Je také nutné, aby odborníci, či jejich valná většina přijala, že šikanování nejen ve školním prostředí je velkým a velmi vážným problémem, který je zapotřebí řešit. V současné době není málo osob, kteří by se o tuto změnu alespoň zajímali a je nutné jim zajistit možnost získání odborné kvalifikace na různé úrovni prevence šikany. Aby nastal jakýsi pozitivní obrat v situaci, je nutné, aby byl prosazován celý promyšlený postup, a to v rámci celého školství a nejen na jednotlivých školách.

---

⁶¹ ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-049-9.

Nutné je ji řešit na co nejvíce místech to jde, a to jak za aktivní podpory, tak i pomoci nejen krajských úřadů, ale i ministerstva školství.⁶²

Je mnohem efektivnější a lepší šikaně a zlosti celkově předcházet, než aby s ní člověk později musel bojovat. Tvrdí, že prevence šikanování je efektivní jak na těch místech, kde k ní ještě nezačalo docházet, tak na těch, kde se již šikana nějakou dobu vyskytuje, kde byla řešena a kde jde momentálně o to, aby byly odstraněny hlubší příčiny, aby se situace již neopakovaly. V obou těchto případech jsou dle něho metody prevence přibližně stejné.⁶³

K pojmu prevence šikany se váže dělení prevence na primární a sekundární. Primární prevence se využívá tam, kde ještě šikana nebyla odhalena nebo ještě nebyla. Je hlavně o informovanosti, tedy o předání důležitých informací u dětí, pedagogů a rodičů, dále pak o preventivních akcích, které pořádá škola a vedou žáky nejen k podpoře zdravého sebevědomí a samostatnosti. Jako prostředky primární prevence můžeme jmenovat například školní parlament, třídní samosprávu nebo celoškolské setkání, kdy se klade důraz na kladné vztahy celého školního kolektivu.⁶⁴

Sekundární prevence se oproti tomu používá tam, kde se šikana nachází a jsou zavedena opatření, vedoucí k nápravě a k zabránění opakování situace. Do sekundární prevence řadíme včasnou diagnostiku šikany a její vyšetření, dále pak ochranu oběti a rozhovor s jejími rodiči i s rodiči agresora. Součástí je i výchovná práce zabývající se agresory, tedy monitorování situace, různé tresty a postihy, ale i zvládání agresivních situací s případnou pochvalou.⁶⁵

Bude nutné zavést i terciární prevenci, která by dala možnost školám využít speciální pracoviště pro práci s agresory či oběti.⁶⁶

Nejen k předcházení šikany je velmi důležitá vzájemná solidarita mezi pedagogy, protože pokud nastane moment, kdy se šikana ve škole nebo ve třídě objeví, opravdu záleží na tom, zda se daný pedagog na svého ředitele může spolehnout a jestli za ním při řešení situace bude stát jak před žáky, tak před rodiči a případně i před dalšími organizacemi.

---

⁶² KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování: [cesta k zastavení epidemie šikanování ve školách]*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-513-X

⁶³ ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-049-9.

⁶⁴ BENDL, Stanislav. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha: ISV, 2003. Pedagogika (ISV). ISBN 80-86642-08-9.

⁶⁵ Tamtéž.

⁶⁶ Tamtéž.

Jednou ze zásadních věcí prevence šikany jsou odborníci, tedy vyškolení specialisté prevence, mezi ně řadíme školního metodika prevence, krajského školního koordinátora a dále pak i školní inspektory nebo odborníky z ministerstva školství.

10.1 Jak předcházet šikaně?

K předcházení šikany existují všemožné zásady, postupy, metody a prostředky nebo opatření. Abychom mohli šikaně předcházet, je nutné dobře znát pojem šikana, mít přehled o jejích stádiích a příčinách nebo porozumět situacím, které vedou k šikanování. Důležité je také vědět a hledat způsoby, jak můžeme ovlivnit nevhodné chování agresora či oběti a vytvořit zdravé prostředí v kolektivu.

Aby byl náš boj úspěšný, je třeba si připustit, že se šikana může nacházet kdekoli, a to i tam, kde pracujeme my a musíme zajistit osvětu nejen pro všechny pedagogické pracovníky na daném místě.

Musíme také zajistit, aby se oběti či přihlízející nebáli o situacích, které nastaly, mluvit a zvládnout situaci někomu říci. Každý učitel by si tyto věci měl vždy zaznamenat, protože mu mohou dále pomoci. Měl by také v rámci etiky vysvětlovat základní hodnoty společnosti, jako je úcta, čest nebo soucit.

Součástí výuky na každé základní škole by měl být mimo jiné i výchovně vzdělávací vliv na žáky vzhledem k prevenci šikany, protože škola je na místě hned po rodině a má tak velký dopad na prevenci rizikového chování.

10.2 Preventivní opatření

Velmi důležitá jsou preventivní opatření, kdy jejich zásady na různých úrovních popsal ve své knize. Zásady a opatření jsou velmi důležité, protože pomáhají budovat vztahy nejen ve škole, ale i v rodině a napomáhají duševnímu i mravnímu vývoji daného jedince.⁶⁷

Prevence se dle úrovně dělí na prevenci na úrovni školy jako celkové, poté na prevenci jednotlivých tříd a dále pak na prevenci jednotlivců.⁶⁸

Do prevence školy jako jednoho velkého celku řadíme pět následujících bodů:

- První z nich je školní dozor, abychom mohli ve školním prostředí šikaně předcházet, je důležité věnovat pozornost i přestávkám, tím, že bude nejen na chodbách, ale i v méně přístupných prostorách, vždy dostatečný dozor od pedagogických pracovníků, protože tím můžeme dokonce zamezit agresorovu činnost.

---

⁶⁷ Tamtéž.

⁶⁸ Tamtéž.

- Druhou z nich je školní řád, který obsahuje mravní zásady o ochraně slabších jedinců a také zakazuje fyzické násilí a ubližování v prostorách školy. Se školním řádem jsou na začátku roku seznámeni všichni učitelé, žáci, ostatní pedagogičtí a nepedagogičtí pracovníci a mají být seznámeni i rodiče žáků.
- Třetí bod je etická výchova, tedy vštěpování základních společenských hodnot žákům, jako je vzájemná úcta, soucit, férovost, empatie a mnoho dalších. Učitel by měl být v tomto případě osobním vzorem žáků.
- Čtvrtým bodem je informovanost žáků a jejich rodičů o pojmu šikany, ideálně hned před nástupem do první třídy. Škola má v této pozici odmítavý postoj k šikaně, ochraňuje žáky a má tresty v případě porušení.
- Posledním, tedy pátým bodem, je vztah pedagoga s rodiči žáků, ve kterých dost často chybí spolupráce a důvěra. Ve školní radě moc rodičů nebývá, takže ani to situaci moc nepomáhá.⁶⁹

Do prevence jednotlivých tříd řadíme čtyři následující body:

- Prvním z nich je anonymní dotazník, který nám pomůže zjistit, na jaké úrovni šikany se daná třída nachází a je vhodné ho opakovat každý rok.
- Druhým bodem je takzvaná třídní charta, kdy učitel konverzuje s žáky o tom, jak by se měli k sobě chovat, jak by se měli chovat k učitelům, ale i jak by se měli učitelé chovat k nim a formují tak jakési pravidla.
- Komunita pedagogů je třetím bodem třídní prevence a znamená, že se učitel pravidelně schází se svými žáky, kde komunikují o různých problémech a řeší třídní věci a vztahy, snaží se o rozvíjení vzájemných vztahů.
- Jako čtvrtý bod zařazují rekreačně-zážitkové pobyty, převážně víkendové, kam jezdí učitelé s žáky, případně i s rodiči. Tam se snaží o budování vzájemné důvěry a o bližší poznávání se.⁷⁰

Do prevence jednotlivců řadíme dva následující body:

- Prvním je pravidelný rozhovor s každým žákem samostatně, kde se učitel snaží získat povědomí o své třídě, o vztazích mezi žáky, ale také i o problémech či radostech každého žáka.
- Druhým bodem je podpora slabších žáků, kdy se učitel zaměřuje na posílení sebevědomí a dodání odvahy slabším jedincům.⁷¹

---

⁶⁹ Tamtéž.

⁷⁰ Tamtéž.

⁷¹ Tamtéž.

Je důležité pracovat se všemi žáky, které máme ve třídě a být ochotný v rámci prevence řešit jakékoliv problémy, které se mezi žáky nachází. Žákovská samospráva je podle něj další vhodnou možností, kterou můžeme v rámci prevence zařadit a znamená to, že se žáci aktivně zapojují do chodu či organizace školy a mohou vyjádřit svůj názor. Je to orgán vytvořený pro žáky a dává jim možnost spoluúčasti při rozhodnutí a uskutečnění všech věcí, které se týkají jejich práv, zájmů i povinností.⁷²

Další z možností je kampaň proti šikanování, kdy se pořádají různé výstavy či soutěže na téma šikany, a to ať už formou výkresů, slohů, básní či plakátů.⁷³

10.3 Prevence šikany na škole

Existuje určité schéma prevence školních šikan, které má sedm bodů. Prvním bodem je komunita pedagogů, ta zvyšuje “obranyschopnost” školních kolektivů nebo i celých škol vůči šikaně.⁷⁴

Druhým bodem schématu je určitý program proti šikaně, který je součástí každého školního kolektivu a díky němu se může šikana velmi brzy a poměrně lehce odhalit a poté snadno začít řešit.⁷⁵

Třetím bodem schématu jsou odborné služby školství, které tvoří pedagogicko-psychologická centra, diagnostické ústavy a další jiné instituce za úkolem řešení vyšších stádií, tedy pokročilé šikany a také poskytování služeb ohledně prevence šikanování.⁷⁶

Za čtvrtý bod považujeme spolupráci školy a odborníků či organizací, které se zabývají právě prevencí šikany. Mezi tuto spolupráci můžeme zařadit například práci s dětskými psychiatry či psychology, sociálními kurátory nebo i s kriminalisty zabývající se mládeží.⁷⁷

Pátým bodem schématu považujeme pomoc a podporu od ministerstva či krajských úřadů, které pomáhají vytvořit prevenci proti šikanování žáků.⁷⁸

S šestým bodem schématu pomáhá školám Česká inspekce, ministerstvo školství či krajské úřady, které školy kontrolují, zda je daná škola řádně připravena a instruovaná, aby dokázala žáky před šikanou chránit.⁷⁹

---

⁷² Tamtéž.

⁷³ Tamtéž.

⁷⁴ KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování: [cesta k zastavení epidemie šikanování ve školách]*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-513-X

⁷⁵ Tamtéž.

⁷⁶ Tamtéž.

⁷⁷ Tamtéž.

⁷⁸ Tamtéž.

⁷⁹ Tamtéž.

Posledním, tedy sedmým bodem tohoto schématu je pomoc od nevládních institucí jako je například “Občanské sdružení proti šikaně,” které se zabývají monitorováním dané situace a zabezpečují ochranu práv dětí a mládeže.⁸⁰

Škola je odpovědná za své žáky a má povinnost jim zajistit bezpečí a chránit jejich zdraví v průběhu studia na dané škole. Na každé škole musí ředitel vytvářet vhodné podmínky, které by měly zamezit zrodu sociálně patologických úkazů a také musí zařídit, aby škola poskytovala poradenské služby a musí jmenovat metodika školní prevence, kterému následně zařizuje další vzdělání v oblasti prevence. Dále je nutné, aby ředitel kontroloval, zda se na dané škole prování a vyhodnocuje Minimální preventivní program. Ředitel také musí zařazovat Školní preventivní program do učebních osnov a do školského vzdělávacího programu.

10.4 Preventivní programy na školách

Rámcový vzdělávací program a Národní program pro rozvoj vzdělání charakterizují společně nejvyšší úrovní vzdělání. Nový princip pro vzdělávání dětí od 3 do 19 let byl schválen roku 2004 a obměnil tak systém kurikulárních dokumentů, ty jsou vytvářeny na státní úrovni, tedy pro všechny školy stejné, a to Národním programem vzdělávání a Rámcovým vzdělávacím programem (RVP) a poté na úrovni školní, tedy pro každou školu vlastním vytvořeným školním vzdělávacím programem (ŠVP).

V Rámcovém vzdělávacím programu máme dané cíle a ty se pojí s prevencí šikany a nevhodného chování žáků ve školním prostředí. Mezi cíle RVP můžeme zařadit přijímání zodpovědnosti, respektování ostatních, slušné chování. Stejně tak ŠVP musí obsahovat v rámci výuky i preventivní činnosti, které zamezují nevhodnému chování ve školách.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) má v oblasti prevence rizikového chování více úkolů. V České republice má největší účast na primární prevenci na školách, protože udává, jak postupovat v určitých situacích, vymýšlí strategie v sekcích prevence a udává podmínky ať už materiální, finanční nebo personální, které jsou potřebné pro realizaci prevence na školách. Vzhledem k úrovni horizontální spolupracuje MŠMT i s dalšími ministerstvy jako je ministerstvo zdravotnictví, ministerstvo vnitra, ale i s neziskovými organizacemi, řízenými organizacemi nebo i s vysokými školami. Vzhledem k úrovni vertikální oproti tomu utužuje systém metodiků prevence a koordinátorů.

---

⁸⁰ Tamtéž.

MŠMT vydalo Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení, jehož cílem je šířit povědomí o šikaně a její vážnosti, ale také předávat informace, jak ji řešit a jak ji předcházet formou prevence. V tomto pokynu je charakterizována šikana, její projevy, kdo ji má a jak řešit pomocí krizového plánu, co má dělat škola a s kým má spolupracovat. V pokynu je také psáno, že má každá škola povinnost udělat si svůj vlastní program proti šikaně, ten je následně prvkem Minimálního preventivního programu.

Dalším pojmem je základní intervenční program, který má čtyři etapy a každá etapa má svou funkci. První etapa je diagnostika, druhá etapa motivuje žáky ke spolupráci a snaží se vytvořit příjemné prostředí, třetí etapa přináší pomoc a intervenci a poslední etapa je zhodnocení a předání danému třídnímu učiteli. Každá etapa má různý počet schůzek, ale většinou jich bývá pět po 90 minutách. Abychom daný program mohli vytvořit, musíme brát ohled na stádia šikany, věk žáků, závažnost, aktuální stav skupiny.

Jak jsem již výše zmínila, aby byla prevence účinná, je nutné, abychom ji vykonávali tam, kde se její problém ještě nevyskytl, ale i tam, kde se již nachází. V českém školství existují preventivní programy, nejznámějšími z nich jsou Začít spolu a Škola podporující zdraví.

Program Začít spolu se zabývá hlavně sociální výchovou, která se podílí na tvorbě bezpečného sociálního. Součástí tohoto programu by mělo být třináct komponentů, mezi které můžeme zařadit například prevenci ve výuce a třídních hodinách, vztahy s okolními školami, spolupráce s rodiči, poskytování školních poradenských služeb a spolupráce se specializovanými zařízeními, a mnoho dalších.⁸¹

Program Škola podporující zdraví se zabývá navíc analýzou a následnou tvorbou bezpečného prostředí v rámci celé školy, celé třídy, vzájemně mezi spolužáky, ale i mezi učiteli a rodiči. Tento program respektuje individuální potřeby žáků, všichni dodržují pravidla a mezi hlavní postoje tohoto programu řadíme úctu, důvěru, empatii nebo uznání.

10.5 Organizace, které se zabývají šikanou

Existuje mnoho organizací, které se zabývají problematikou šikany, tyto organizace nabízejí pomoc v případě, že se daný jedinec ocitl součástí šikany. Mezi tyto organizace řadíme Rodičovskou linku, Linku důvěry, pedagogicko-psychologické poradny, střediska výchovné péče, dětské psychiatry a psychology, diagnostické ústavy.⁸²

⁸¹ KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování: [cesta k zastavení epidemie šikanování ve školách]*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-513-X

⁸² VÁGNEROVÁ, Kateřina a Markéta BAJEROVÁ. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-611-7.

Rodičovská linka, která je na telefonním čísle 840 111 234, nabízí odborné poradenství a pomoc pro rodiče a příbuzné dětí, které se staly součástí především šikany. Tato linka poskytuje anonymně své služby pouze po telefonu. Poradenské služby i krizovou intervenci zde získáte od psychologů a jiných odborníků na krizovou intervenci a sociálně patologické jevy.⁸³

Linka důvěry je jednou z nejznámějších organizací, která zajišťuje pomoc po telefonu v krizových a složitých životních situacích. Na této lince dostaneme doporučení, kam se v případě šikany obrátit v našem místě bydliště.⁸⁴

Existují i internetové poradny, které fungují na podobném způsobu jako telefonní linky, ale v prostředí internetu. Také zde získáte přímou radu. Dotazy jsou anonymní a nejsou nikde zveřejněné.⁸⁵

Další institucí jsou pedagogicko-psychologické poradny, které jsou řazeny ke školským poradenským zařízením. Nachází se v každém regionu a zaměřují se na poradenství dětí školního věku. Tuto poradnu může rodič kontaktovat sám nebo je kontaktována školou.⁸⁶

Střediska výchovné péče jsou také školské zařízení, které nabízí bezplatnou pomoc dětem, rodičům i pedagogům. Řeší prevenci, ale i problémy samotné a při řešení pracují s přímými účastníky šikany, s celou třídou, s rodiči a učiteli. Tato střediska nám nabízí více druhů služeb, a to ambulantní konzultaci, tedy jednorázové či dlouhodobé sezení, dále pak celodenní péči, kdy dochází žáci osm týdnů do střediska a dopoledne se učí a odpoledne mají výchovné programy pro řešení daného problému a v poslední řadě nám nabízí osmitýdenní preventivně-výchovný pobyt, jehož cílem je zmírnění projevů chování, rozvíjení odpovědnosti a sebevědomí nebo zlepšení komunikace.⁸⁷

Dětská psychiatrie a psychiatrická léčebna je jednou z dalších organizací, která je vyhledávána při vážnějších problémech a následcích, které si žádají psychiatrické vyšetření a následnou hospitalizaci, to ale pouze v případě, kdy se daný problém nedá vyřešit ambulantním způsobem.⁸⁸

Jako poslední zmíním diagnostický ústav, což je školské zařízení, které poskytuje ústavní nebo ochrannou výchovu. Toto zařízení nám nabízí pobyty pro děti, které

---

⁸³ Tamtéž.

⁸⁴ Tamtéž.

⁸⁵ Tamtéž.

⁸⁶ Tamtéž.

⁸⁷ Tamtéž.

⁸⁸ Tamtéž.

nerespektují autoritu dospělých a je zde umístěno to dítě, u kterého selhala snaha rodičů a jiných organizací. Tento pobyt bývá dvouměsíční.⁸⁹

11. Zákon a šikana

Šikana není sama o sobě z právního hlediska protiprávní jednání a často se dle zákona nic závažného neděje. Při řešení šikany se ale můžeme s pár zákony setkat, mezi ně můžeme zařadit například zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání a tento zákon řeší práva a povinnosti jak žáků a studentů, zákonných zástupců, tak i školy.⁹⁰

Dalším zákonem, na který můžeme narazit, je zákon o rodině, který se týká vztahů mezi rodiči a dětmi a také odpovědnosti rodičů za děti a týká se také výchovných opatření. Jako další zákon můžeme zařadit zákon o sociálně-právní ochraně dětí, který se zabývá problémem těch dětí, které jsou něčím nebo někým ohroženy. Mezi další zákony řadíme i zákon o přestupcích či trestní zákon.⁹¹

Kdy se mám jako rodič oběti obrátit na policii? S oznámením na policii nečekejme, pokud si myslíme, že šikana je v takové míře, že se již jedná o přestupek nebo trestný čin. Na policii se musí člověk obrátit, pokud jeho dítě někdo vydíral, tedy aby udělalo něco, co nechce, v tomto případě se jedná o trestný čin.⁹²

Dále se na policii obrátíme, pokud byla omezována osobní svoboda, což je také trestný čin, jako příklad můžeme uvést zavírání na záchodech, ve třídě či přivazování na určitá místa.⁹³

Pokud nám začne agresor, či jeho rodiče vyhrožovat a zastrašovat tím, že nám něco udělá, může se jednat nejen o přestupek, ale i o trestný čin, proto je dobré se v tomto případě na policii také obrátit.⁹⁴

Dalším trestným činem, kterého se může agresor na našem dítěti je loupež, tedy pokud bylo dítěti něco sebráno nebo dokonce při tom i násilím vyhrožováno. Pokud agresor našemu dítěti úmyslně něco zničil, jedná se o přestupek, pokud byla ale hodnota věci vyšší než 10000 korun, je to již trestný čin poškozování cizí věci.⁹⁵

---

⁸⁹ Tamtéž.

⁹⁰ VÁGNEROVÁ, Kateřina a Markéta BAJEROVÁ. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-611-7.

⁹¹ Tamtéž.

⁹² Tamtéž.

⁹³ Tamtéž.

⁹⁴ Tamtéž.

⁹⁵ Tamtéž.

Pokud naše dítě bylo zbito, vždy se obrátíme na policii, protože se jedná o přeštep proti občanskému soužití at' už ublížení z nedbalosti či úmyslné narušení občanského soužití. Pokud bylo ublížení závažnější, jedná se dokonce o trestný čin ublížení na zdraví.⁹⁶

K tomu, aby mohl být agresor zákonem potrestán, musí být starší alespoň patnácti let, protože mladší děti nejsou právně odpovědné a mohou být postiženi jejich rodiče či zákonní zástupci. Pokud k šikaně došlo na území školy, nese za něj odpovědnost škola a je možno zde požadovat náhradu za vzniklé škody. Pokud se nalezne pochybení někoho z pedagogů či ředitele, dojde k jeho pracovně-právnímu potrestání.⁹⁷

---

⁹⁶ Tamtéž.

⁹⁷ Tamtéž.

II. EMPIRICKÁ ČÁST

12. Úvod do empirické části

V empirické části práce se budu zabývat výzkumem a zhodnocením projevů šikany a úrovně prevence šikany ve 4. třídě na Základní škole v Hrádku. Věnovat se budu také vytvoření projektu, který má za úkol podpořit prevenci šikany v této třídě a zvýšit tak povědomí žáků o tom, co šikana je či jak se jí bránit.

Nejprve stanovím cíle pro tento výzkum, definuji hypotézy pro toto šetření a v dále charakterizuji výzkumný prvek, tedy danou třídu, popíši svoje postupy a použité metody, jež byly použity při sběru informací. Dále se budu věnovat vlastnímu výzkumu, výukovému projektu, a nakonec vyhodnotím dané hypotézy.

13. Cíle výzkumu

Hlavním cílem diplomové práce je, na základě dotazníkového šetření, zjištění, zda se šikana ve 4. třídě na Základní škole v Hrádku projevuje a zda je častější obětí v dané třídě spíše dívka nebo naopak chlapec.

Dále šlo o zjištění, jestli se žáci dokáží v případě šikany bránit, svěřit se nebo zda dokážou pomoci oběti šikany, a na jaké úrovni se nachází v této třídě prevence šikany. K tomu mi během práce dopomůže vytvoření a následné zhodnocení dotazníků a také analýza dat z webových stránek dané základní školy týkající se prevence rizikového chování, konkrétně tedy program preventivních opatření dané školy.

Výsledkem výzkumu práce bude shrnutí získaných informací o projevech a prevenci šikany u dětí čtvrté třídy této školy.

Výzkum zakončím tvorbou projektu, který má za úkol posléze podpořit prevenci šikany v této třídě.

14. Stanovení hypotéz

Hypotézy, jasně vyplývají z cíle předkládané práce. Proměnnými jsou: chlapci, dívky, žáci 4. ročníku a byly ověřeny pomocí dotazníkového šetření, které proběhlo nave 4. třídě na Základní škole v Hrádku. Výsledky tohoto šetření jsou následně zanalyzovány a jejich analýza je součástí empirické části této práce

- **Hypotéza 1:** Předpokládám, že dívky jsou v této třídě častější obětí šikany.
- **Hypotéza 2:** Předpokládám, že žáci této třídy byli svým učitelem poučeni, jak se při projevech šikany mají zachovat a komu o tom mají říci.
- **Hypotéza 3:** Předpokládám, že žáci této třídy vědí, jak se mají při šikaně bránit.

15. Charakteristika výzkumného vzorku

Při svém výzkumu jsem ke spolupráci oslovila Základní školu Hrádek v okrese Rokycany. ZŠ a MŠ Hrádek v okrese Rokycany je příspěvková organizace úplné základní školy s 1. - 9. třídou a mateřskou školou a nachází se v centru města. Je to jediná škola v tomto městě.

Vzdělání na této škole probíhá podle vzdělávacího programu “Škola pro všechny” a tato škola o sobě tvrdí, že její vzdělání a výchova je přípravou na realitu života a snaží se žáky vést k samostatnosti a zodpovědnosti.⁹⁸

Tuto školu navštěvuje zhruba 240 žáků, kteří jsou rozděleni do třinácti kmenových tříd. Šesti na prvním stupni a sedmi na druhém stupni. Kromě klasických tříd se v této škole se dále řadí odborné učebny jako hudebna, čtenářské dílny, moderně vybavená tělocvična, chemická a fyzikální učebna, počítačové učebny, kuchyňka, pracovní dílna nebo jazyková učebna. Součástí školy je i školní družina rozdělena do dvou tříd. Ve venkovním areálu školy se nachází “workoutové” hřiště, altán nebo víceúčelové hřiště. Tato škola je velmi dobře technicky vybavená, v každé třídě se nachází počítače i interaktivní tabule.⁹⁹

Pro svůj výzkum jsem si vybrala čtvrtou třídu, vyloučila jsem první i druhou a třetí třídu, protože jsem ke svému výzkumu potřebovala ty žáky, kteří již umí bezpečně číst a porozumí tázané otázce.

Pro svou cílovou skupinu jsem tedy využila žáky čtvrté třídy s třídní učitelkou Mgr. Jitkou Piskačovou. Dotazník vyplnilo celkem 20 žáků. V této třídě vládne klidná atmosféra, žáci při hodinách pracují a nijak nevyrušují, o přestávkách jsou hluční, ale nijak nezlobí. V této třídě jsou dva žáci s IVP. Tuto třídu jsem si vybrala, protože jsem již u nich měla praxi a žáci mě tak znali a nebáli se odpovědět. Během pozorování této třídy o přestávkách si lze všimnout pomoci slabším jedincům, ale často i škádlení žáků mezi sebou, známky násilí jsem ale v této třídě nezaznamenala.

---

⁹⁸ ZŠ Hrádek | Program preventivních opatření. *ZŠ Hrádek | Homepage* [online]. Copyright © ZŠ a MŠ Hrádek u Rokycan [cit. 19.06.2022]. Dostupné z: <https://www.zshradek.cz/cs/zakladni-skola/prevence-rizikoveho-chovani/program-preventivnich-opatreni/>

⁹⁹ Tamtéž.

16. Vlastní výzkum

16.1. Metodologie výzkumu

„Výzkumná metoda je všeobecný název pro proceduru, se kterou se získávají data v terénu. Nejčastěji používanými metodami jsou: Pozorování, dotazník, rozhovor (interview), studium dokumentů, obsahová analýza textu, experiment, nebo expertní odhady.“¹⁰⁰

Vzhledem k tomu, že téma šikana může být pro mnoho jedinců citlivé a ne každý by o tomto tématu chtěl mluvit, natož s někým cizím, rozhodla jsem se, že pro svou práci zvolím metodu dotazníkového šetření, tedy kvantitativně orientovaný výzkum.

Dotazování je jedna z nejběžnějších a nejčastějších metod je využívána pro hromadné získání informací, a to co v nejkratším možném čase. Důvodem vysoké četnosti využití, proč je tato metoda takto často využívána, může být i případná snadnost využití a to i při tvorbě vyhodnocení.¹⁰¹

Dotazník je hlavním pilířem empirické části diplomové práce a byl vymyšlen po poradě s vedoucí práce paní PhDr. Danielou Novákovou, Ph.D. a je tvořen 13 otázkami otevřených či polouzavřených. Otázky jsou zvoleny tak, aby byly úměrné a srozumitelné desetiletému dítěti.

Jak jsem již zmínila, myslím si, že právě v případě tématu šikany je dotazník opravdu nejlepší metoda. Získala jsem díky němu velké množství odpovědí. Domnívám se, že anonymita částečně zaručuje pravdivost odpovědí.

Svůj výzkum jsem dále obohatila i o studium dokumentů a obsahovou analýzu textu, konkrétně tedy minimálního preventivního programu, vytvořeného metodikem prevence Mgr. Lucií Puchmertlovou, zpracovaného dne 30. 9. 2021, který je zveřejněn na webových stránkách Základní školy v Hrádku. Tento dokument mi přiblížil informace o strategii prevence rizikového chování na této škole a její dlouhodobé i krátkodobé cíle primární prevence včetně analýzy současné situace a hodnocení minimálního programu prevence na dané škole za školní rok 2020/2021.

16.2. Analýza dat získaných pomocí výzkumu

Tento výzkum byl vyhodnocen pomocí dat, které byly získány již zmíněným dotazníkem. Jak již víme, dotazník obsahoval celkem třináct otázek. Byl vyhodnocen pomocí grafů.

---

¹⁰⁰ SOCHŮREK, Jan a Květuše SLUKOVÁ. *Stručný úvod do základů metodologie*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2013. ISBN 978-80-7372-943-1, s. 29.

¹⁰¹ GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-79-6.

Výzkumu se po předchozím získání souhlasu od zákonného zástupce zúčastnila většina třídy, tedy 20 žáků z celkového počtu 24.

Před vyplněním dotazníků jsem si s žáky otázky prošla, abych se ujistila, zda jim všichni rozumí, v případě, že měl někdo při vyplňování dotazníků dotaz, nesměl mluvit a zvedl ruku a problém jsme spolu individuálně vyřešili.

Výzkumné otázky byly převážně uzavřené, tedy s výběrem z několika odpovědí, a dále pak polouzavřené, u nichž byla využita kombinace uzavřené otázky, tedy výběrem odpovědi, a následně otevřené otázky, tedy dopsání vlastní odpovědi.

Při vymýšlení otázek jsem předpokládala, že děti již mají o šikaně a její prevenci povědomí a nebude tak pro ně těžké na výzkumné otázky odpovědět.

Žádný z dotazníků nebyl chybový a všechny dotazníky svými odpověďmi navzájem souhlasily, nedošlo tedy k žádnému zvratu při vyhodnocování.

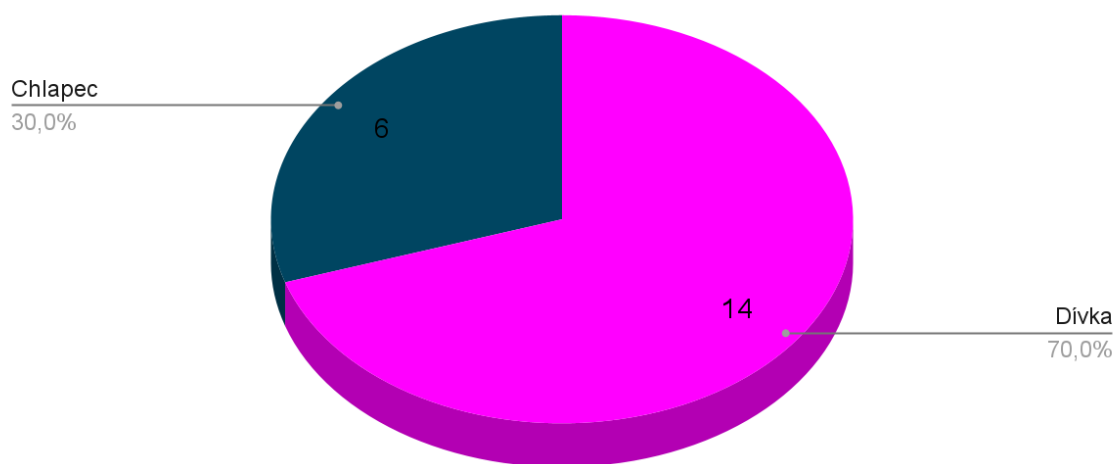
Otázka číslo 1:

Jsi? (Odpověď: DÍVKA X CHLAPEC)

V této uzavřené otázce se snažíme zjistit, zda je respondent dívka, či chlapec.

Graf číslo jedna nám ukazuje, že ve třídě se nachází velká převaha dívek. Ve třídě se nachází 70 % dívek, tedy 14 a 30 % chlapců, tedy 6. Po konzultaci s třídní učitelkou jsem se dozvěděla, že tato převaha vede k tomu, že je třída klidnější, ale i přes to se mezi děvčaty občas nachází rozbroje.

Graf č. 1 - Jsi?

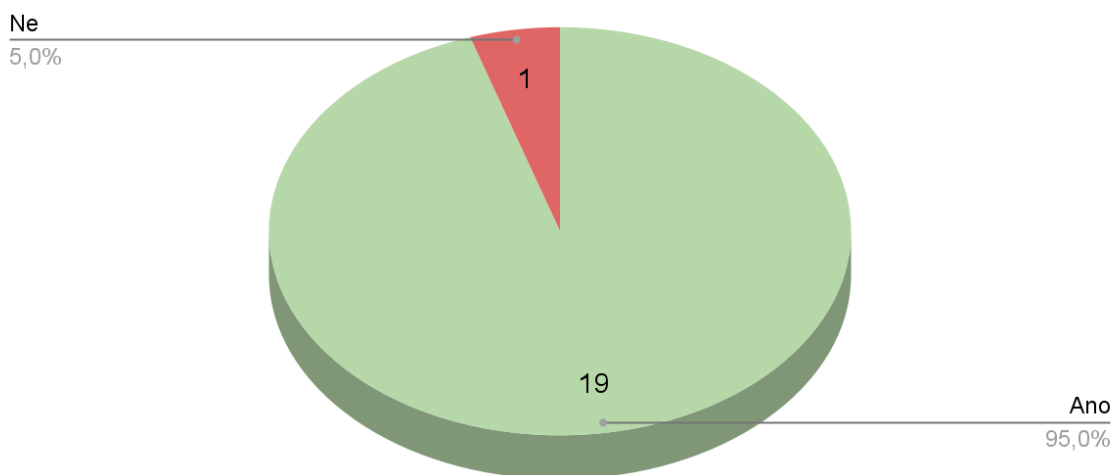
Otázka číslo 2:

Jsi rád ve své třídě? (Odpověď: ANO X NE)

V této uzavřené otázce se snažíme zjistit, zda je respondent spokojený ve své třídě, jestli je rád ve svém třídním kolektivu a jestli tam má kamarády.

Graf číslo dva nám ukazuje, že ve třídě je většina žáků ráda. Ve třídě se nachází 95 % respondentů, tedy 19 žáků, kteří odpověděli ano 5 % respondentů, tedy 1 žák, který odpověděl ne. Po následné konzultaci s třídní učitelkou jsem se dozvěděla, ve třídě panuje spíše přátelská atmosféra, přestože se i v této třídě najdou problémoví žáci, kteří tuto atmosféru narušují.

Graf č. 2 - Jsi rád ve své třídě?

Otázka číslo 3:

Viš, co je to šikana? (Odpověď: ANO   X   NE

Pokud ano, napiš svými slovy, co to je:

.....
.....)

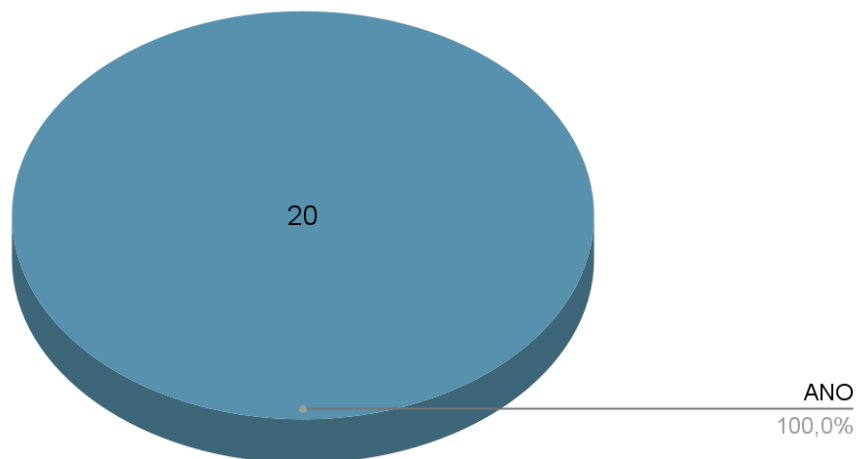
V této polouzavřené otázce se snažíme zjistit, zda respondent ví, co je to šikana a zda si ji nezaměňuje s něčím jiným například škádlením. Abychom toho dosáhli, byla zvolena polouzavřená otázka s odpovědí ano ne i otázka s otevřenou odpovědí, kde daný respondent popíše svými slovy, co to šikana je.

Dle grafu číslo 3a můžeme vidět, že všichni žáci, co to šikana je.

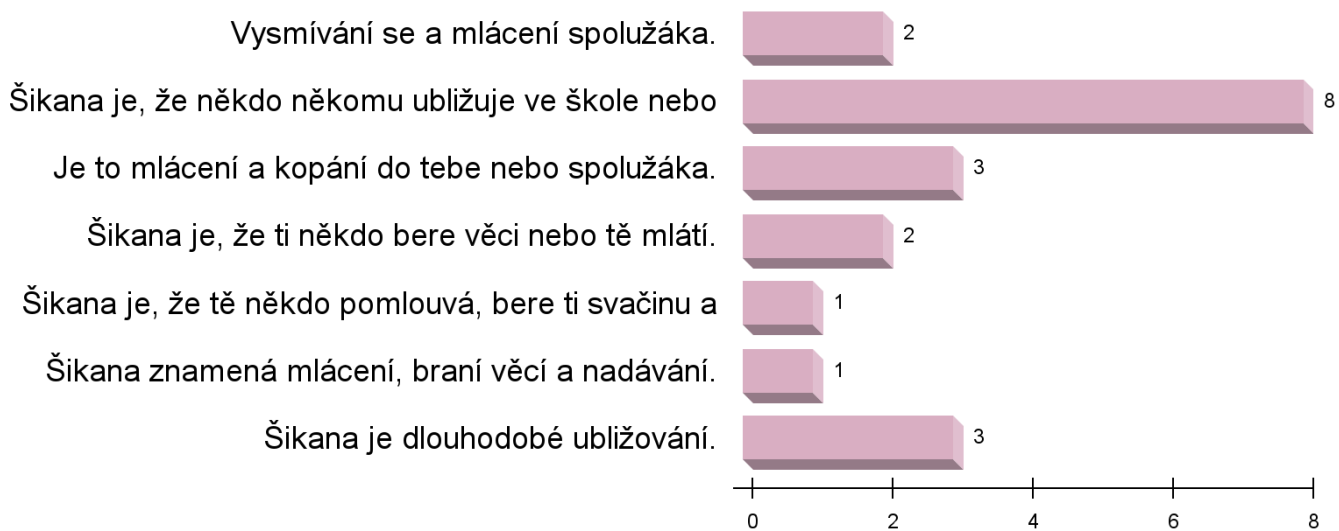
Dle grafu číslo 3b naopak vidíme, jak by žáci šikanu popsali svými slovy, některé odpovědi se opakovaly častěji, proto jsem je sloučila do jedné odpovědi. Dva žáci, tedy 10 % respondentů, by šikanu popsalo jako: “Vysmívání se a mlácení spolužáka.” Osm žáků, tedy 40 % respondentů, by šikanu popsalo jako: “Šikana je, že někdo někomu ubližuje ve škole nebo venku..” Tři žáci, tedy 15 % respondentů, by šikanu popsalo jako: “*Je to mlácení a kopání do tebe nebo spolužáka. Dělat si z někoho srandu.*” Dva žáci, tedy 10 % respondentů, by šikanu popsalo jako: “Šikana je, že ti někdo bere věci nebo tě mlátí.” Jeden žáci, tedy 5 % respondentů, by šikanu popsal jako: “Šikana je, že tě někdo pomlouvá, bere ti svačinu a jiné věci.” Jeden žáci, tedy 5 % respondentů, by šikanu popsal jako: “*Šikana znamená mlácení, braní věcí a nadávání.*” A poslední tři žáci, tedy 15 % respondentů, by šikanu popsalo jako: “*Šikana je dlouhodobé ubližování.*”

Podle těchto odpovědí žáků si myslím, že mají pojem o tom, co to šikana je a jak se projevuje, protože jejich odpovědi byly správné a často se opakovaly. Za sebe hodnotím jako nejvhodnější odpověď “*šikana je dlouhodobé ubližování,*” protože šikana by se dala definovat právě jako dlouhodobé a úmyslné ubližování.

Graf č. 3a - Víš, co je to šikana?

Graf č. 3b - Pokud ano, napiš svými slovy, co to je:

Otázka číslo 4:

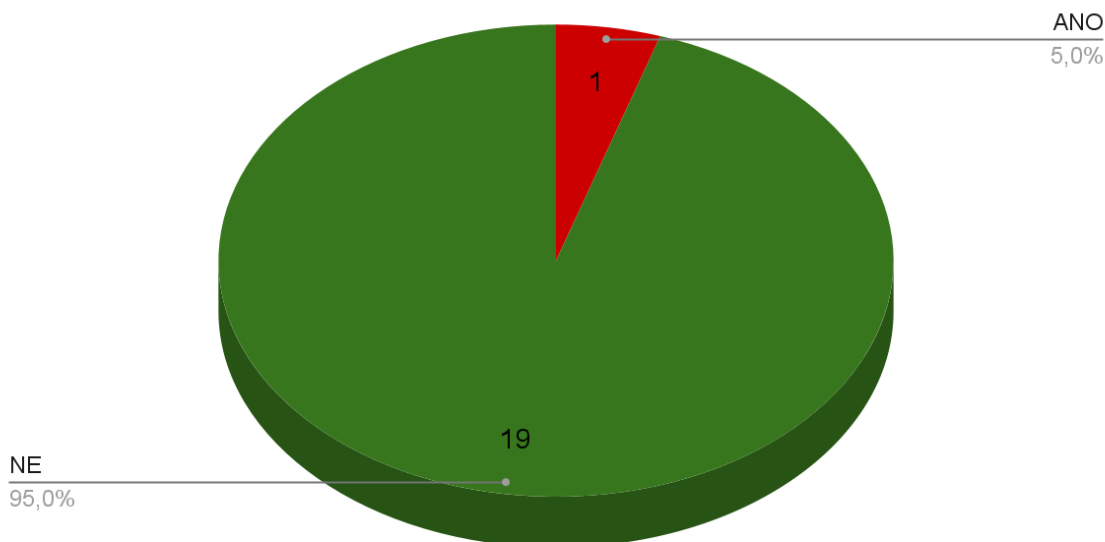
Byl/a jsi někdy svědkem toho, že tvůj spolužák nebo spolužačka byl/a šikanován/a jinými spolužáky ze třídy? (Odpověď: ANO X NE)

V této uzavřené otázce se snažíme zjistit, zda v minulosti byl, anebo současně je daný respondent přihlížející osobou při probíhající šikaně na jeho spolužačce či spolužákovi.

Dle grafu číslo 4 můžeme říci, že 95 % respondentů, tedy 19 žáků, uvedlo, že nikdy nebyly přihlížející osobou v rámci šikany a 5 % respondentů, tedy 1 žák uvedl, že byl osobou přihlížející šikaně.

Podle rozhovoru s třídní učitelkou si ona není vědoma toho, že by ve třídě někdy probíhala šikana. Občas se ve třídě žáci škádlí, ale v rámci mezí je to pro ně ještě legrace. Málokdy se však nejde situace, kdy se žáci k sobě chovají nevhodně či si vyměňují nevhodné urážky, které jsou však jednorázové.

Graf č. 4 - Byl/a jsi někdy svědkem toho, že tvůj spolužák nebo spolužačka byl/a šikanován/a jinými spolužáky ze třídy?

Otázka číslo 5:

Šikanoval nebo šikanuje tě v současné době někdo ze tvých spolužáků? (Odpověď:

ANO NE

- *pokud jsi zaškrtnl/a ano, zakroužkuj jak:*

POMLOUVÁNÍ *NADÁVKY* *VYSMÍVÁNÍ SE* *BITÍ* *KRÁDEŽ
A NIČENÍ VĚCÍ*

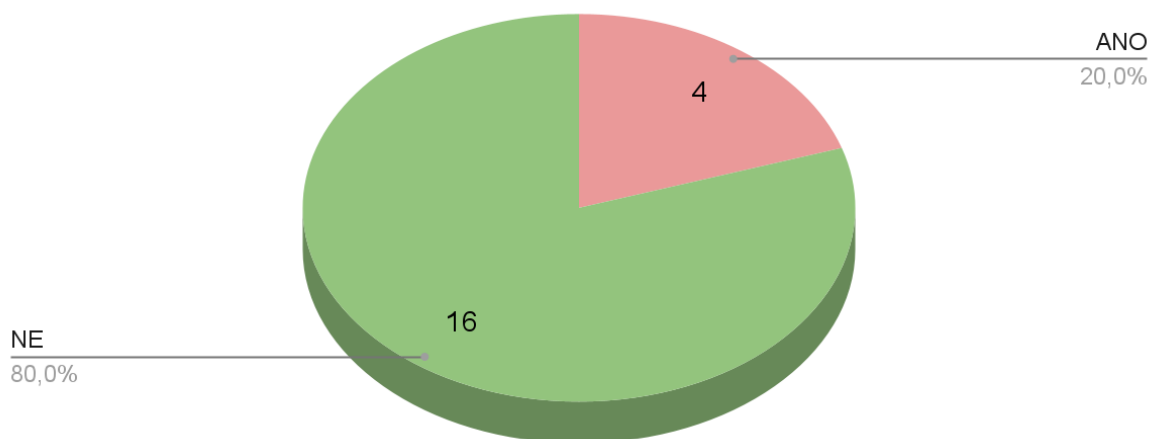
Tato otázka je utvořena ze dvou uzavřených otázek, v první části se snažíme zjistit, zda je daný respondent v současné době šikanovaný. Pokud by odpověděl, že ano, pokračuje v následující otázce a zakroužkuje buď jednu, nebo více možností, jakým způsobem je šikanován.

Dle grafu 5a jsme zjistili, že 20 % respondentů, tedy 4 žáci dané třídy, byli v minulosti nebo jsou v současné době šikanováni někým ze svých spolužáků. Z toho jsou tři dívky a jeden chlapec.

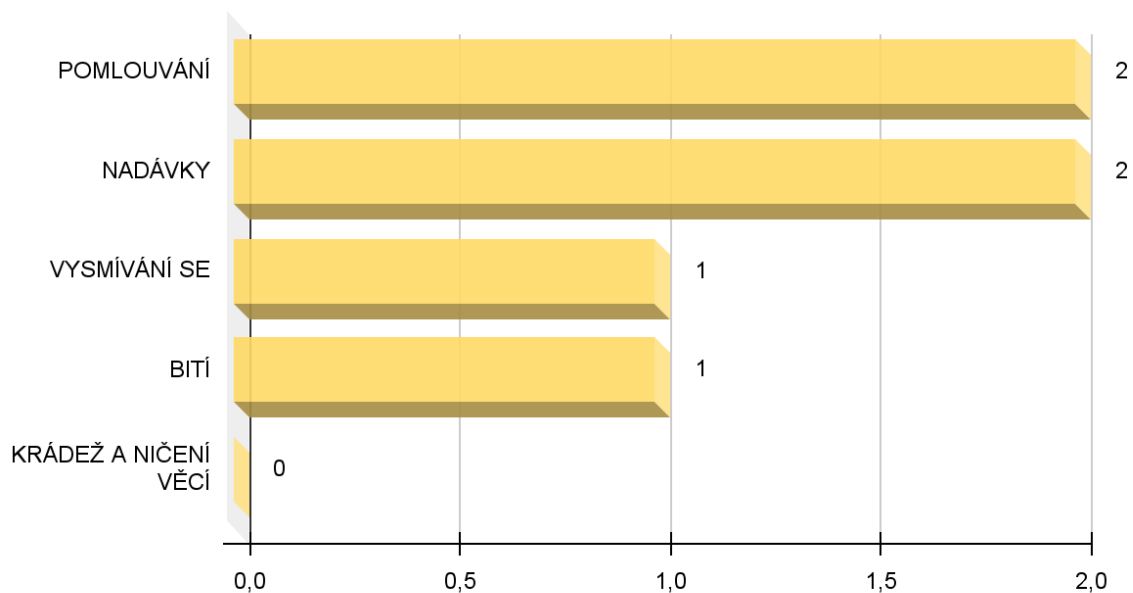
Dle grafu 5b jsme zjistili, že ze všech šikanovaných respondentů, tedy 4 žáků třídy, zažívají dva žáci pomluvy. Další 2 žáci jsou sužováni nadávkami. Jednomu žákovi se spolužáci vysmívají a jednoho z žáků mlátí. Nikomu ze šikanovaných obětí však agresor nekrade a neničí věci.

Po rozhovoru s třídní učitelkou je možné, že se mezi žáky objevují nadávky či pomluvy, protože ve větším kolektivu dívek se to stává dost často, ale rozhodně si není vědoma toho, že by ve třídě probíhalo násilí.

Graf č. 5a - Šikanoval nebo šikanuje tě v současné době někdo ze tvých spolužáků?

Graf č. 5b - Pokud jsi zaškrtl/a ano, zakroužkuj jak:

Otázka číslo 6:

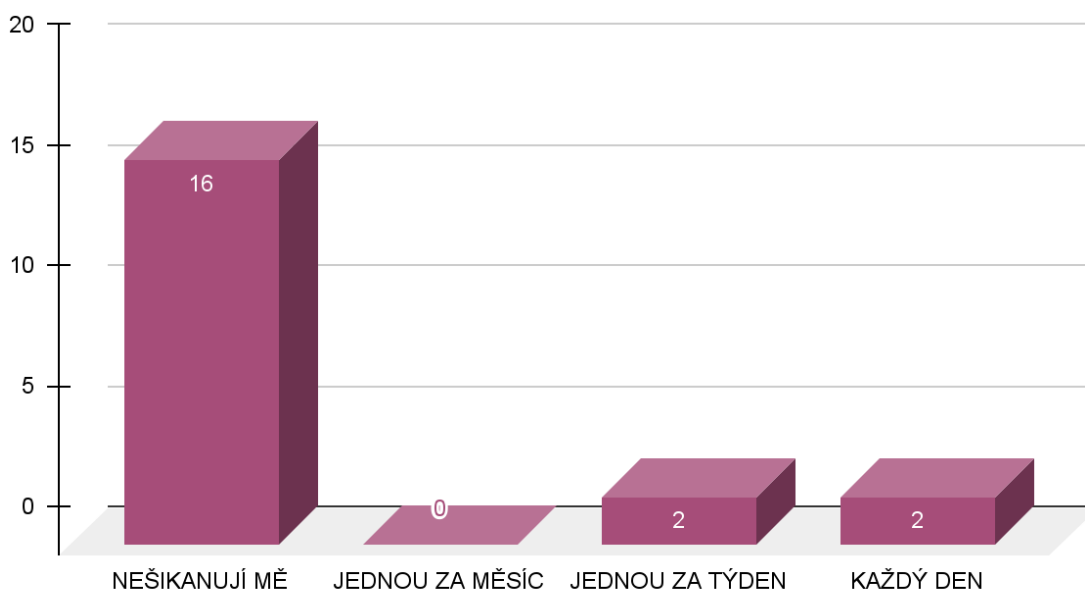
Jak často tě šikanují? (Odpověď: NEŠIKANUJÍ MĚ X JEDNOU ZA MĚSÍC
X JEDNOU ZA TÝDEN X KAŽDÝ DEN)

V této uzavřené otázce se snažíme zjistit, jak často je daný respondent šikanován, vybírá se pouze jedna odpověď. Pokud však respondent šikanován není, vybere možnost *NEŠIKANUJÍ MĚ*.

Podle tohoto grafu číslo 6 sedí počet šikanovaných z předchozí otázky, protože 16 žáků z dvaceti, tedy 80 % obětí šikany není. Dalších 10 %, tedy 2 žáci, odpověděli, že je agresor obtěžuje jednou za týden. V posledním sloupci daného grafu odpovědělo dalších 10 %, tedy 2 žáci, že je agresor obtěžuje každý den.

Při konzultaci s třídní učitelkou jsme nedošly k závěru, že by nějaký žák byl častým terčem pro výsměch či urážky, takže se tato šikana musí odehrávat o přestávkách mimo dosah běžného dozoru.

Graf č. 6 - Jak často tě šikanují?

Otázka číslo 7:

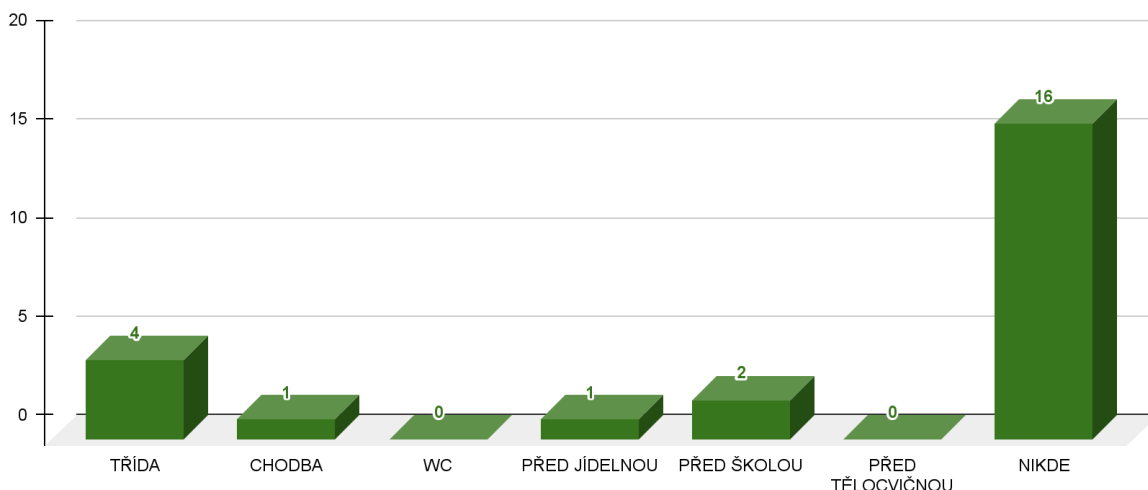
Kde tě šikanují? (Odpověď: TŘÍDA X CHODBA X WC X
PŘED JÍDELNOU X PŘED ŠKOLOU X PŘED TĚLOCVIČNOU
X NIKDE)

V této uzavřené otázce se snažíme zjistit, kde je daný respondent šikanován, vybírá jednu nebo více možností. Pokud však respondent šikanován není, vybere možnost *NIKDE*.

Podle tohoto grafu číslo 7 nám opět sedí počet šikanovaných z předchozích otázek, tedy 16 žáků obětí šikany není, tudíž nejsou šikanováni nikde, a 4 žáci obětí jsou. Všichni šikanovaní žáci, tedy 4 respondenti, uvedli, že bývají terčem šikany právě ve své třídě. Další jeden žák odpověděl, že ho agresor obtěžuje na chodbě. Před jídelnou bývá šikanován také pouze jeden žák, kdežto před školou už jsou šikanováni žáci dva, což je polovina šikanovaných. Na toaletách a před tělocvičnou se šikana nenachází.

Po následné konzultaci výsledků s třídní učitelkou jsme se shodly, že tato místa odpovídají častému možnému výskytu rizikového chování, jelikož zde není stálý dohled. Dohled ve třídách o přestávkách bývá pouze chvilkový, protože na patře je více tříd a daný učitel, který má dozor, obchází všechny třídy, a ještě sleduje chodbu, tedy nemůže být všude najednou. Dozor před jídelnou nebývá, protože je až v jídelně. A dozor před školou nebývá žádný.

Graf č. 7 - Kde tě šikanují?

Otázka číslo 8:

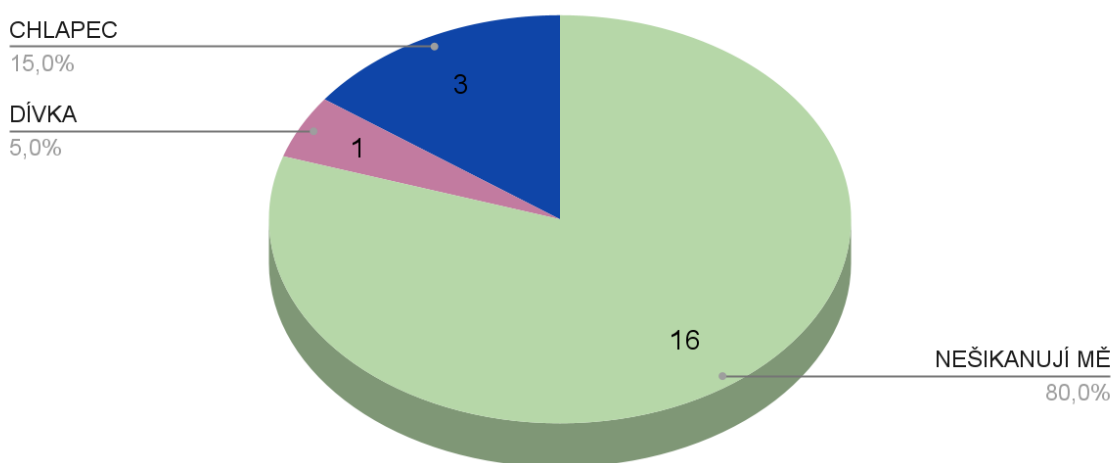
Kdo tě šikanuje? (Odpověď: NEŠIKANUJÍ MĚ X DÍVKKA X
CHLAPEC)

V této uzavřené otázce se snažíme zjistit, kým je daný respondent šikanován, tedy jakého pohlaví je agresor. Respondent vybírá jednu odpověď, tu většinou. Pokud však respondent šikanován není, vybere možnost *NEŠIKANUJÍ MĚ*.

Graf číslo osm opět souhlasí s počtem šikanovaných a nešikanovaných žáků. 80 %, tedy 16 žáků, není šikanováno. Tři respondenti, tedy 15 %, odpovědělo, že agresorem je chlapec. Jeden respondent, tedy 5 % z dotazovaných uvedlo, že agresorem je dívka.

Při konzultaci výsledků s třídní učitelkou jsme došli k závěru, že by se mohlo jednat i o počáteční náklonnost opačných pohlaví, ale v žádném případě se to nebude přecházet a bude potřeba případy prošetřit.

Graf č. 8 - Kdo tě šikanuje?

Otázka číslo 9:

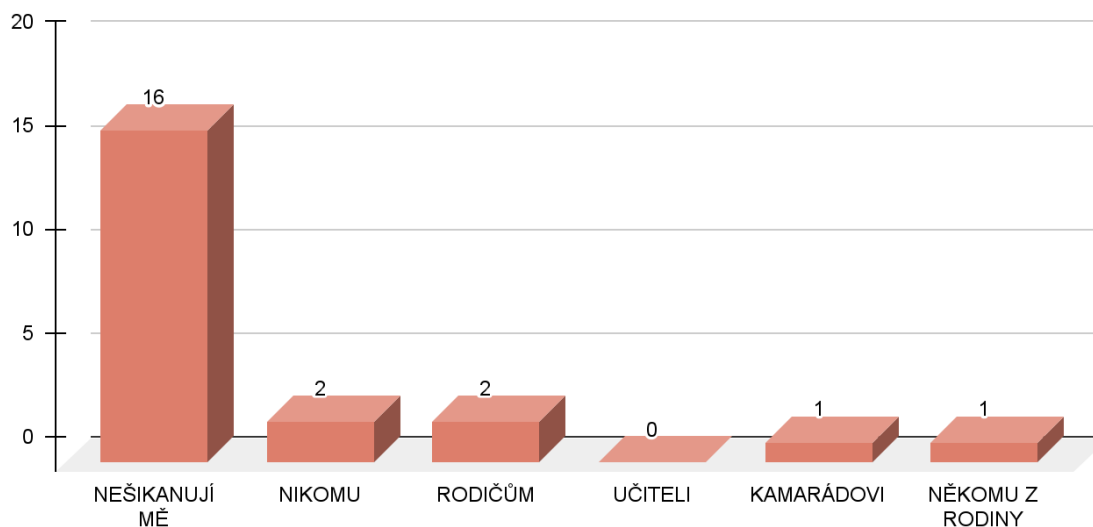
Komu ses svěřil o tom, že tě šikanují? (Odpověď: NEŠIKANUJÍ MĚ X
NIKOMU X RODIČŮM X UČITELI X KAMARÁDOVI
X NĚKOMU Z RODIN)

V této uzavřené otázce se snažíme zjistit, komu se daný respondent s problémem šikany svěřil, vybírá jednu nebo více možností. Pokud však respondent šikanován není, vyberte možnost *NEŠIKANUJÍ MĚ*.

Graf číslo devět nám říká, zda se šikanovaný někomu svěřil a popřípadě komu. 80 %, tedy 16 žáků, není šikanováno. Šestnáct respondentů nám odpovědělo, že je nešikanují. Z těch respondentů, kteří šikanováni jsou nebo byli, se dva nesevěřili vůbec nikomu. Zbylí dva šikanovaní respondenti se svěřili buď rodičům, nebo kamarádovi či někomu z rodiny.

Třídní učitelka byla při následné konzultaci překvapená, že se nikdo z šikanovaných žáků nesevěřil jí nebo někomu jinému z pedagogického sboru, protože ve třídě panuje přátelská atmosféra a žáci si s paní učitelkou rádi povídají o přestávkách i o tématech mimo školu, proto si myslí, že v ní mají žáci důvěru.

Graf č. 9 - Komu ses svěřil/a o tom, že tě šikanují?

Otázka číslo 10:

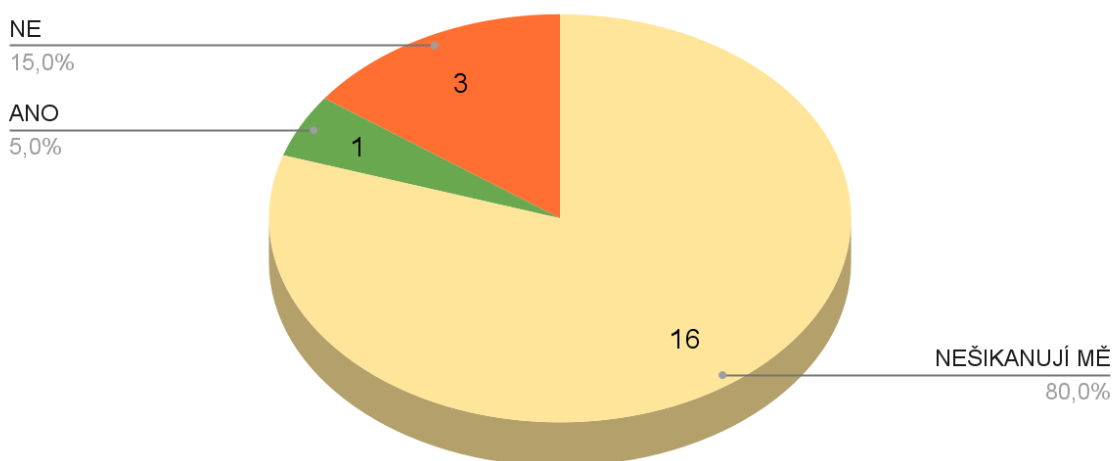
Pomohl ti, když ses jim svěřil? (Odpověď: *NEŠIKANUJÍ MĚ* X ANO X
NE)

V této uzavřené otázce se snažíme zjistit, zda ten, komu se daný respondent s problémem šikany svěřil, mu ochotně pomohl to řešit. Vybírá pouze jednu možnost. Pokud však respondent šikanován není, vyberte možnost *NEŠIKANUJÍ MĚ*.

Graf číslo deset se nám znovu shoduje s počtem šikanovaných a nešikanovaných žáků. 80 %, tedy 16 žáků, není šikanováno. Tři respondenti, tedy 15 %, odpovědělo, že jim nijak nepomohlo, když se s problémem někomu svěřili. Jeden respondent, tedy 5 % z dotazovaných uvedlo, že mu svěřením se s problémem naopak pomohlo.

Při rozhovoru nad výsledkem s třídní učitelkou jsme došly k závěru, že jsou děti, které se svěří s problémem šikany, v současné době dost často brány na lehkou váhu, protože rodiče si myslí, že to je určitě jen škádlení a že přeci jejich dítě nemůže být obětí šikany. V případě, že by se svěřil někomu z pedagogického sboru, by byl případ vždy řádně prošetřen.

Graf č. 10 - Pomohl ti, když ses jim svěřil/a?

Otázka číslo 11:

Viš, jak se máš před šikanou bránit? (Odpověď: ANO X NE

Pokud ano, napiš svými slovy, jak:

.....
.....)

V této uzavřené otázce se snažíme zjistit, zda daný respondent ví, jak se má problém řešit, vybírá jednu možnost, ano či ne. Pokud odpoví ano, pokračuje dále v otevřené otázce a popisuje svými vlastními slovy, jak se má před šikanou bránit.

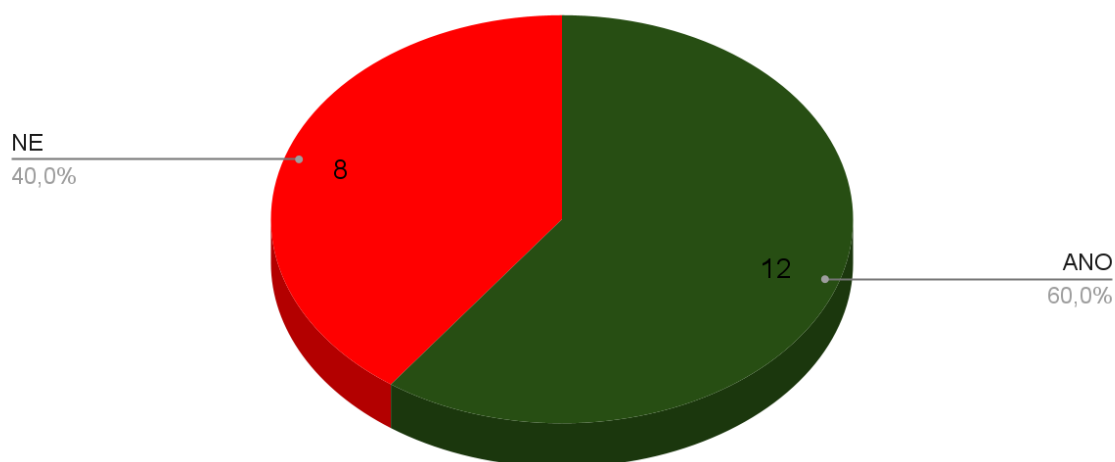
Dle grafu 11a jsme zjistili, že 40 % respondentů, tedy 8 žáků dané třídy, neví, jak se mají před šikanou bránit. Dva z těchto respondentů jsou také obětí šikany. Zbýlých 60 % procent respondentů, tedy 12 žáků uvedlo, že ví, jak se má před šikanou bránit. Opět dva z těchto respondentů jsou obětí šikany.

Dle grafu 11b naopak vidíme, jak by se žáci šikaně bránili, některé odpovědi se opakovaly častěji, proto jsem je vždy sloučila do jedné odpovědi. Zjistili jsme, že nejvíce respondentů, tedy 3 žáci uvedli: “Řeknu to někomu dospělému.” Mezi další věty, které vždy napsali 2 žáci, můžeme zařadit tyto: “Říct to paní učitelce;” “Řeknu to rodičům a když jsem ve škole, řeknu to paní učitelce;” “Přijdu to někomu říct;” “Utéct, začít se bránit.” Jako poslední věta, která se v dotazníkových odpovědích objevila pouze jednou, je: “Říct to dospělé osobě nebo paní učitelce.”

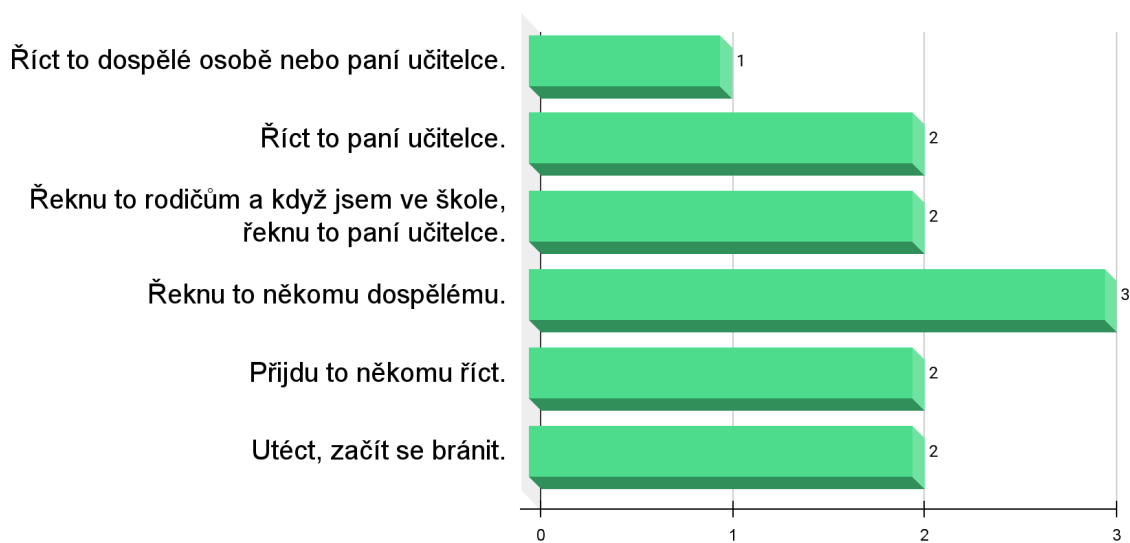
Třídní učitelka byla při následné konzultaci překvapená, že přestože žáci vědí, že se mají svěřit jí, někomu jinému z pedagogického sboru či jiné dospělé osobě, tak se nikdo z žáků, kteří jsou obětí šikany a ví, jak se bránit, nesvěřil.

Graf č. 11a - Víš, jak se máš před šikanou bránit?

Graf č. 11b - Pokud ano, napiš svými slovy, jak:

Otázka číslo 12:

Řekl/a vám paní učitelka / pan učitel, jak se máte chovat, když vás nebo vašeho spolužáka šikanují? (Odpověď: ANO   X   NE

Pokud ano, napiš svými slovy, jak:

.....
.....)

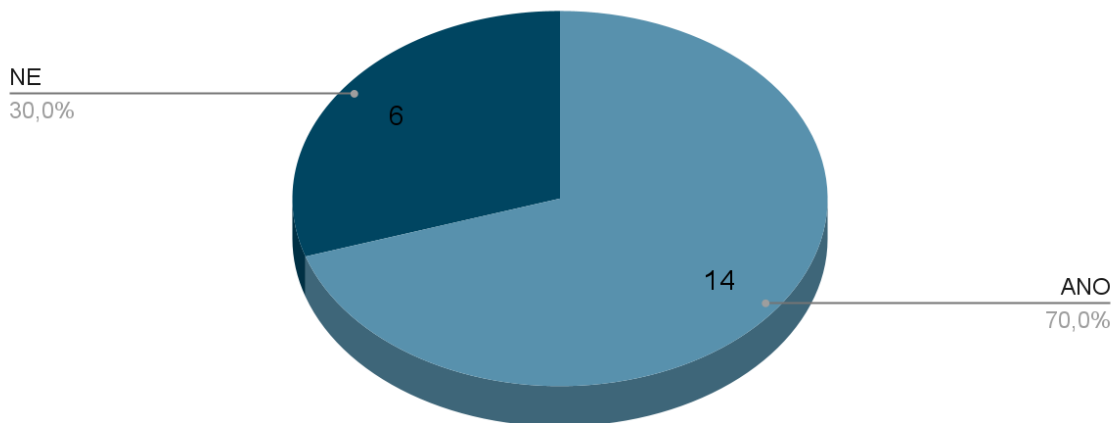
V této uzavřené otázce se snažíme zjistit, zda daným respondentům učitel / učitelka řekla, jak se mají v případě šikany chovat, ať z pozice oběti nebo z pozic přihlížejícího. Vybírá jen jednu možnost. Pokud odpoví ano, pokračuje dále v otevřené otázce a popisuje svými vlastními slovy, jak jim paní učitelka řekla, že se mají před šikanou bránit.

Dle grafu 12a vidíme, že 30 % respondentů, tedy 6 žáků dané třídy, tvrdí, že jim paní učitelka neřekla, jak se mají zachovat v případě šikany a jak se před ní bránit. Zbýlých 70 % procent respondentů, tedy 14 žáků uvedlo, že jim paní učitelka řekla, jak se mají v případě šikany zachovat a co mají dělat. Tři respondenti, kteří odpověděli, že jim paní učitelka řekla, jak se mají bránit, patří mezi oběti šikany, všechno jsou to dívky. Jeden respondent, který odpověděl, že jim paní učitelka neřekla, jak se má bránit, je obětí šikany a je to chlapec.

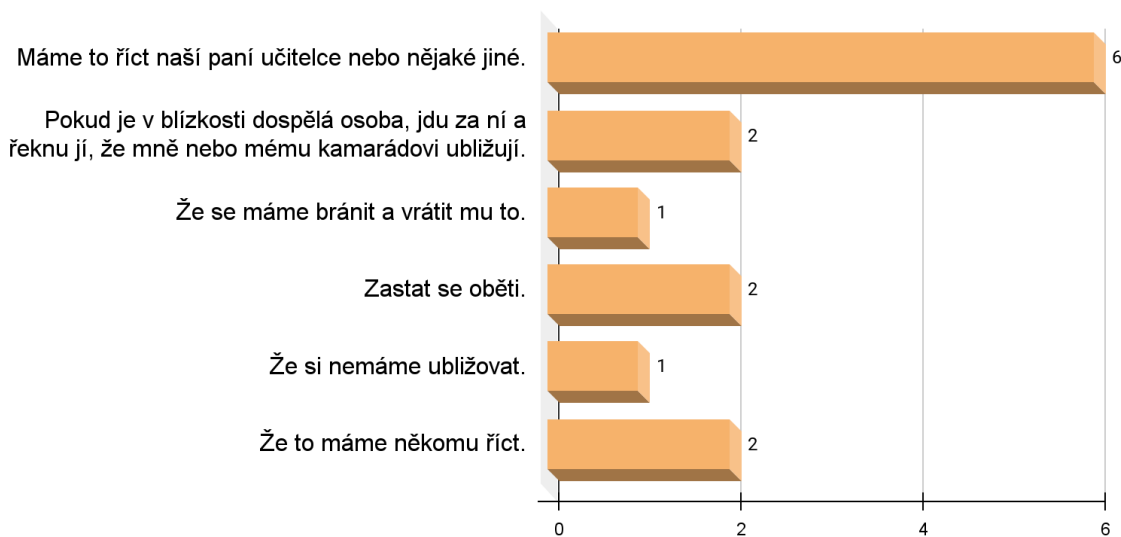
Na grafu 12b vidíme, jaké rady jim byly uděleny paní učitelkou. Dost odpovědí se opakovalo častěji, proto jsem je vždy sloučila do jedné odpovědi. Zjistili jsme, že nejvíce respondentů, tedy 6 žáků uvedlo, "Máme to říct naší paní učitelce nebo nějaké jiné." Mezi další věty, které vždy napsali 2 žáci můžeme zařadit tyto: "*Pokud je v blízkosti dospělá osoba, jdu za ní a řeknu jí, že mně nebo mému kamarádovi ubližují;*" "*Zastat se oběti;*" "*Že to máme někomu říct.*" Jako poslední dvě věty, které se v dotazníkových odpovědích objevily pouze jednou, jsou: "*Že se máme bránit a vrátit mu to*" a "*Že si nemáme ubližovat.*"

Při rozhovoru nad výsledkem s třídní učitelkou jsme došly k závěru, že dost dětí zřejmě při rozhovorech o prevenci šikany nedávalo pozor a že bylo mnohem více a jiných věcí, které jim paní učitelka doporučila. Shodly jsme se na tom, že bude dobré tento rozhovor znovu opakovat.

Graf č. 12a - Řekl/a vám paní učitelka / pan učitel, jak se máte chovat, když vás nebo vašeho spolužáka šikanují?

Graf č. 12b - Pokud ano, napiš svými slovy, jak:

Otázka číslo 13:

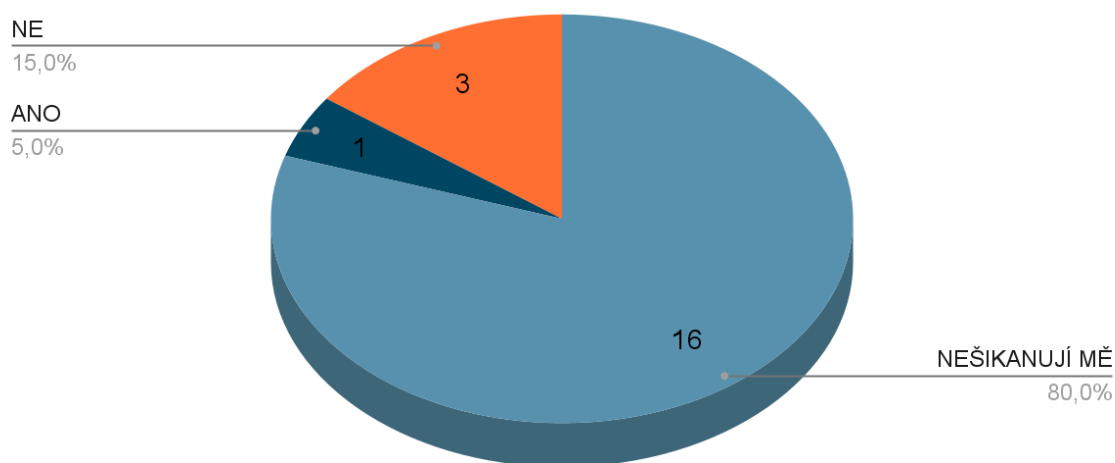
Byl potrestán ten, kdo tě šikanoval? (Odpověď: *NEŠIKANUJÍ MĚ* X ANO
X NE)

V této uzavřené otázce se snažíme zjistit, zda byl potrestán agresor, který daného respondenta šikanoval. Pokud však respondent šikanován není, vybere možnost *NEŠIKANUJÍ MĚ*.

Graf číslo třináct se nám opět shoduje s počtem šikanovaných a nešikanovaných žáků. 80 %, tedy 16 žáků, není šikanováno. Tři respondenti, tedy 15 %, odpovědělo, že agresor nebyl nijak potrestán, když se s problémem někomu svěřili. Jeden respondent, tedy 5 % z dotazovaných uvedlo, že agresor, který ho šikanoval byl nějakým způsobem potrestán.

Třídní učitelka byla překvapená, že přestože se nikdo z šikanovaných žáků nesvěřil a škola to neřešila, i tak byl agresor potrestán.

Graf č. 13 - Byl potrestán ten, kdo tě šikanoval?

16.3. Analýza dat získaných z webových stránek školy

Během tohoto výzkumu jsem si na webových stránkách Základní školy v Hrádku hledala, co má škola veřejně přístupné v rámci prevence rizikového chování. Když jsem si stránky otevřela, našla jsem zde veřejně přístupný dokument minimálního preventivního programu, a provedla jsem jeho obsahovou analýzu.

Tento dokument byl vytvořen metodikem prevence Mgr. Lucií Puchmertlovou a byl zpracovaný dne 30. 9. 2021. V současné době je však Mgr. Lucie Puchmertlová na mateřské dovolené a novým metodikem prevence, který se nyní vzdělává na kurzech pro tuto pozici, je Mgr. Jiří Holub. Výchovnou poradkyní pro tuto základní školu je Mgr. Aneta Čadová a školním speciálním pedagogem je PhDr. Mgr. Silvie Janovcová, obě zastávají svou funkci již několik let. Tato škola spolupracuje s okresní metodičkou prevence Mgr. Věrou Huzinec Čikovou, která působí v pedagogicko-psychologické poradně v okresním městě Rokycany.¹⁰²

Mezi základní údaje zapsané v dokumentu minimálního preventivního programu můžeme zařadit adresační údaje této školy, dále pak seznam tříd a jejich třídní učitele, včetně počtu žáků v daných třídách. Dále potom úvod, ve kterém se píše, co daný dokument obsahuje, poté také krátkou charakteristiku dané školy a školní legislativu včetně vybraných zákonů a vyhlášek.¹⁰³

Tato základní škola ve svém programu také uvádí několik míst, které považuje za riziková. Mezi tato místa můžeme zařadit hlavně vnitřní prostory školy, a to toalety žáků, a dále pak prostory před jídelnou a před tělocvičnou, kde se žáci o přestávkách často scházejí a shlukují. Podle nich, bývá nejrizikovějším časem na těchto místech pauza na oběd a volný čas před odpoledními hodinami. Aby škola tato místa hlídala, vyučující na škole se snaží tato místa častěji monitorovat při dohledu.¹⁰⁴

Dalším bodem minimálního preventivního programu patří analýza současné situace, konkrétně SWOT analýza.¹⁰⁵ Mezi silné stránky škola řadí to, že ke každému žáku

---

¹⁰² ZŠ Hrádek | Program preventivních opatření. *ZŠ Hrádek | Homepage* [online]. Copyright © ZŠ a MŠ Hrádek u Rokycan [cit. 19.06.2022]. Dostupné z: <https://www.zshradek.cz/cs/zakladni-skola/prevence-rizikoveho-chovani/program-preventivnich-opatreni/>

¹⁰³ Tamtéž.

¹⁰⁴ Tamtéž.

¹⁰⁵ SWOT je zkratka čtyř anglických slov, které značí kvadranty matice, konkrétně tedy *Strengths*, což jsou silné stránky, dále slovo *Weaknesses*, tedy slabé stránky, předposledním slovem je *Opportunities*, tedy příležitosti a posledním slovem jsou *Threats*, tedy hrozby. Abychom si mohli udělat SWOT analýzu, vytvoříme si čtyři kvadranty, v levé polovině popisujeme silné stránky s pozitivním dopadem. V pravé polovině zaznamenáváme slabé stránky, tedy hrozby, které nás ovlivňují. V horní části jsou vnitřní faktory, které můžeme ovlivnit a v dolní části kvadrantu zaznamenáváme vnější vlivy, které nemůžeme ovlivnit.

pedagog přistupuje individuálně, že mají aprobované členy týmu prevence, že mají na škole přítomného speciálního pedagoga a spolupracují s pedagogicko-psychologickou poradnou. Mezi silné stránky patří i to, že je zřizovatel podporuje a že mají dobrou spolupráci mezi učiteli, rodiči i dětmi a s tím souvisí i pravidelně pořádané aktivity.¹⁰⁶

Naopak mezi slabé stránky tato základní škola řadí málo zájmových kroužků, hlavně sportovních, které by byly cenově dostupné pro všechny žáky. Slabou stránkou je i nárůst žáků, kteří jsou ze sociálně znevýhodněné rodiny.¹⁰⁷

Jako příležitost škola uvádí externí pracovníky primární prevence, kteří se školou spolupracují. Další příležitostí je častější zapojování žáků v rámci předávání informací o primární prevenci nebo získání finančních dotací na preventivní programy.¹⁰⁸

A jako hrozby jsou uváděny narůstající počty problematických žáků, problémy vzniklé s COVID-19 opatřeními, jako byla distanční výuka, dále zde řadí neochotu pedagogů v rámci inovací programu primární prevence nebo málo času, který může metodik prevence trávit s žákem ve výuce a řešit daný problém.¹⁰⁹

Co se týče dlouhodobých cílů primární prevence na této základní škole, tak na prvním místě je uveden cíl předcházení vzniku rizikového chování. Žákům jsou poskytovány dostatečné informace z různých oblastí a úměrné danému věku, můžeme mezi ně zařadit například informace o návykových látkách, zdravém životním stylu, agresi i násilí, ale i o vandalismu či chození za školu. Další cíl, který je zde uveden, je pomoc při řešení obtížné životní situace žáka, učení se zodpovědnosti a správnému rozhodování nebo rozvíjení kompetencí žáků. Metody a formy práce, které tato škola využívá k dosažení dlouhodobých cílů primární prevence, jsou například besedy, rozhovory a diskuze, monitoring pedagogů, dotazníky a sociometrie nebo inscenační a prožitkové metody.¹¹⁰

Kdežto mezi krátkodobé cíle pro 1. stupeň můžeme zařadit například to, že tato základní škola klade velký důraz na zdravý životní styl, tedy aby se prvostupňoví žáci učili správným stravovacím návykům a pitnému režimu, aby měl jejich den režim a nezapomínali i na relaxaci, aby dbali na osobní hygienu a vytvořili si příjemné a bezpečné prostředí pro práci. Žáci by měli vědět, jak funguje lidské tělo, jaké má člověk potřeby a jak ho ovlivňují návykové látky. Dalším krátkodobým cílem je tvorba a upevnění

---

¹⁰⁶ ZŠ Hrádek | Program preventivních opatření. *ZŠ Hrádek | Homepage* [online]. Copyright © ZŠ a MŠ Hrádek u Rokycan [cit. 19.06.2022]. Dostupné z: <https://www.zshradek.cz/cs/zakladni-skola/prevence-rizikoveho-chovani/program-preventivnich-opatreni/>

¹⁰⁷ Tamtéž.

¹⁰⁸ Tamtéž.

¹⁰⁹ Tamtéž.

¹¹⁰ Tamtéž.

správného sociálního chování, tedy že se žáci mají chovat slušně, mají vytvářet třídní kolektiv, ale zároveň si mají dávat pozor na násilí, mají dokázat požádat o pomoc a měli by se umět šikaně bránit, ale i včasné řešení problému v třídním kolektivu. Mezi krátkodobé cíle se řadí i nabídka doučování českého jazyka nebo matematiky pro integrované žáky. Jako poslední cíl zde zmíním akce, které pro žáky tvoří šanci, jak vhodně trávit čas ve škole, ale i mimo ni.¹¹¹

Tyto akce, které pořádá škola pro žáky prvního stupně jsou vypsány v programu také, ale já zmíním pouze několik z nich, a to například vítání prvňáčků, návštěvy dopravního hřiště, vánoční jarmarky a besídky, plavání, Hrádecký šuplíček¹¹², Den země, třídní výlety nebo ovoce a mléko do škol. Všechny tyto aktivity mohou žáky pozitivně ovlivnit a mohou pomoci budování třídního kolektivu.¹¹³

V neposlední řadě analýzy programu preventivních opatření bych ráda zmínila hodnocení za školní rok 2020/2021, kde bylo popsáno, jak ve škole probíhala daný rok primární prevence a jak se naplnily cíle. Daný školní rok byl vzhledem k distanční výuce a vládním opatřením narušen a bylo tak naplnění cílů ztíženo, ale přesto se tato základní škola snažila předcházet rizikovému chování. Během daného školního roku se na prvním stupni konaly akce v rámci preventivních programů od Národní iniciativy pro život a to konkrétně akce „Moje cesta na svět“ pro pátou třídu a „Dobrodružství dospívání“ pro čtvrtou třídu. Dále se konala akce „Zase spolu,“ která pomáhá k návratu do běžného života po distanční výuce. Škola v daném roce koupila karty „Moře emocí“ a učitelé byly metodiky prevence informováni o distanční výuce letákem, včetně kontaktů, „*Dítě v krizové situaci při online výuce*“.¹¹⁴

Tento minimální preventivní program je dle mého názoru velmi dobře zpracován a myslím si, že škola dává velmi dobré povědomí pro okolí o tom, jak u nich primární prevence probíhá.

---

¹¹¹ Tamtéž.

¹¹² Hrádecký šuplíček je akce, pořádaná školou, kde děti vytváří různé básně, pohádky nebo příběhy na zvolené téma, toto téma se každý rok obměňuje, a následně mezi sebou příběhy sdílí. Tato akce se koná po škole a celé odpoledne je provázeno různými literárními a výtvarnými aktivitami.

¹¹³ ZŠ Hrádek | Program preventivních opatření. *ZŠ Hrádek | Homepage* [online]. Copyright © ZŠ a MŠ Hrádek u Rokycan [cit. 09.06.2022]. Dostupné z: <https://www.zshradek.cz/cs/zakladni-skola/prevence-rizikoveho-chovani/program-preventivnich-opatreni/>

¹¹⁴ Tamtéž.

➤ 17. Výukový projekt jako prevence šikany

„Projekt je komplexní úkol (problém), spjatý s životní realitou, s nímž se žák identifikuje a přebírá za něj odpovědnost, aby svou teoretickou i praktickou činností dosáhl výsledného žádoucího produktu (výstupu) projektu, pro jehož obhajobu a hodnocení má argumenty, které vycházejí z nově získané zkušenosti.“¹¹⁵

17.1. Výběr projektu v rámci prevence šikany

Mým úmyslem bylo vytvořit v diplomové práci návrh konkrétního projektu, který by se zabýval problematikou šikany a její prevencí pro konkrétní ročník, já jsem si zvolila ročník čtvrtý. Při tvorbě projektu jsem vycházela z očekávaných výstupů a předpokládaných znalostí, které by žáci čtvrté třídy měli mít.

Cílem tohoto projektu bylo vytvořit náměty a nápady, které by učitelé prvního stupně mohli v rámci prevence šikany použít. Věřím, že práce bude přínosná a že pomůže šířit informace o prevenci šikany. Při vytváření projektu jsem se na celý problém šikany a její prevence snažila nahlížet z různých hledisek, vzdělávacích oblastí či klíčových kompetencí žáků, aby byl tento projekt komplexní a dal se využít v praxi.

17.2. Klíčové kompetence rozvíjené projektem

V tomto projektu, věnující se problematice šikany a její prevence, si žáci dobře upevňují klíčové kompetence, protože v aktivitách projektu mohou využít své schopnosti a dovednosti, využívají již získané zkušenosti, ale také si upevňují své postoje a hodnoty.

Díky tomuto projektu je žák z hlediska kompetence k učení schopný vysvětlit, co to šikana je a proč je šikana špatná, jak se projevuje, kdo jsou její protagonisty, či jaké jsou možné následky šikany. Měl by být také schopen říci, jak by se v případě šikany bránil.

Z hlediska kompetence k řešení problému žák rozpozná, že se jedná o šikanu a adekvátně se v této situaci zachová. Žák dokáže pomoci svému spolužákovi či kamarádovi, který je obětí šikany. Žák ví, na koho se má v případě problému obrátit.

V kompetenci komunikační žák dokáže hájit svůj vlastní názor na věc. Žák volí při konverzaci o šikaně vhodné argumenty a při práci ve skupině vzájemně komunikuje.

Vzhledem ke kompetenci sociální a personální dokáže žák přispět svým názorem a aktivně se zapojuje do diskuzí. Se spolužáky aktivně spolupracuje při hrách v rolích různých případů šikany ve škole.

---

¹¹⁵ KRATOCHVÍLOVÁ, Jana. *Teorie a praxe projektové výuky*. Brno: Masarykova univerzita, 2006. ISBN 80-210-4142-0, s. 36.

Ohledně kompetence občanské si je žák vědom svých práv i povinností, které ve škole má. Žák se ve školním prostředí i mimo něj dokáže chovat tak, aby se druhý necítil ublížený či bezbranný.

V poslední kompetenci pracovní žák chápe a dodržuje pravidla školního řádu.

17.3. Formální náležitosti projektu

Název projektu: Šikanu nechceme

Autor: Kristýna Piskačová, 5. ročník, PS FPE ŽČU v Plzni

Realizace: 4. třída, Základní škola Hrádek

Časová dotace: 4 hodiny

Typ projektu:

- dle času - krátkodobý
- dle počtu žáků - třídní (práce celé třídy), společný (práce ve skupinách)
- dle místa - školní (celý projekt je v rámci školní výuky)
- dle navrhovatele - uměle připravený (tedy nápad pocházející z vnějšího zdroje)
- dle cíle - pro opakování a pro získání nových poznatků
- dle informačních zdrojů - vázaný
- dle organizace - vícepředmětový

Formulace cílů:

- a) **kognitivní cíle:** žáci vysvětlí pojem šikana; žáci porovnávají případy šikany a prezentují a obhájí svůj názor; žáci navrhnou vhodně řešení, jak se před šikanou bránit a pomoci oběti

- b) **afektivní cíle (postoje):** žáci si uvědomí, jakou má lidský život cenu a proč jsou důležitá pravidla a školní řád; žáci si osvojí a upevní znalosti pravidel slušného chování; jak se správně chovat k dospělým i sobě rovným; žák získá správné morální hodnoty
- c) **psychomotorické cíle:** žáci se aktivně účastní didaktických her; žák nakreslí a popíše plakát, který má zabránit šikaně
- d) **sociální cíle (vztahová rovina):** žáci vzájemně spolupracují se svými spolužáky, žáci napojují vazby mezi ostatními žáky; žáci se chovají ohleduplně a pomáhají si; žáci si důvěřují

Předpokládané činnosti: myšlenková mapa; didaktické hry; sledování výukového videa; tvorba plakátu; dramatizace

Organizace:

1. hodina: úvodní rozhovor, myšlenková mapa, diskuse, sledování edukativního videa

2. hodina: didaktická hra “Rozhovor”, výklad, didaktická hra “Otloukánek”

3. hodina: tvorba plakátu, didaktická hra “Slepec v minovém poli”

4. hodina: dramatizace, závěrečná diskuse

Smysl projektu: Rozšířit vědomosti žáků o problému šikany. Naučit se správně rozeznat, kdy se jedná o škádlení a kdy už o šikanu. Ubezpečit žáky, že žádat o pomoc je v pořádku. Naučit žáky, jak se mohou při šikaně bránit a jak mohou pomoci svému spolužákovi. Upevnit si správné chování ve školním prostředí.

Metody a formy práce:

a) **klasické výukové metody:**

- metody slovní - rozhovor, brainstorming (pojmová mapa), výklad, práce s textem (kartičky)
- metody názorně-demonstrační - práce s videoobrazem, pozorování spolužáků při dramatizaci, předvádění při dramatizaci
- metody dovednostně-praktické - aplikování obrany před šikanou při dramatizaci

b) aktivizační metody:

metody diskuzní, metody řešení problémů při předvádění a napodobování metody inscenační a didaktické hry

c) komplexní výukové metody:

brainstorming, projektová výuka, výuka dramatem, televizní výuka, frontální výuka, skupinová výuka, kooperativní výuka, samostatná práce žáků

Pomůcky:

1. hodina projektu: velký papír velikosti A0 a barevné fixy na pojmovou mapu; počítač, dataprojektor a reproduktory na sdílení videa; míček

2. hodina projektu: na tuto hodinu nejsou třeba žádné pomůcky

3. hodina projektu: papír A4 pro každého žáka, pastelky, fixy a další výtvarné potřeby, kteří si žáci zvolí (voskovky, tempery a tak dále)

4. hodina projektu: barevné proužky papírků pro rozdělení do skupin - vždy pět papírků od jedné barvy - modrá, zelená, žlutá, červená (celkem 20 kusů); kartičky se situacemi, tedy pět kartiček se scénami na nestrukturovanou inscenaci s popisem situace

Způsob hodnocení projektu: Hodnocení projektu probíhá v průběhu celého dne. Hodnotí se jak skupiny za vytvořenou skupinovou práci, tak i jedinci za aktivitu či zájem o problematiku. Na konci dne necháme žáky samotné, aby zhodnotili, jak se jim den líbil, zda se dozvěděli něco nového, ale hlavně zda pro ně měl daný projekt smysl.

Výstup projektu: Výstupem celého projektu bude třídní portfolio, s názvem “Šikanu nechceme” které bude kdykoli k nahlédnutí ve třídě. Do tohoto portfolio si všichni žáci během projektu vkládají své výtvary společně jako pojmovou mapu, pravidla třídy, každý svůj plakát, ale i kartičky s vytvořenými scénami. Poslední hodinu si žáci vzájemně ukáží své plakáty a představí je. Výstupem projektu je i společné hodnocení v rámci třídy a diskuze o tom, co se nového během dne naučili a co jim na projektu připadalo přínosné.

17.4. Vlastní návrh projektu

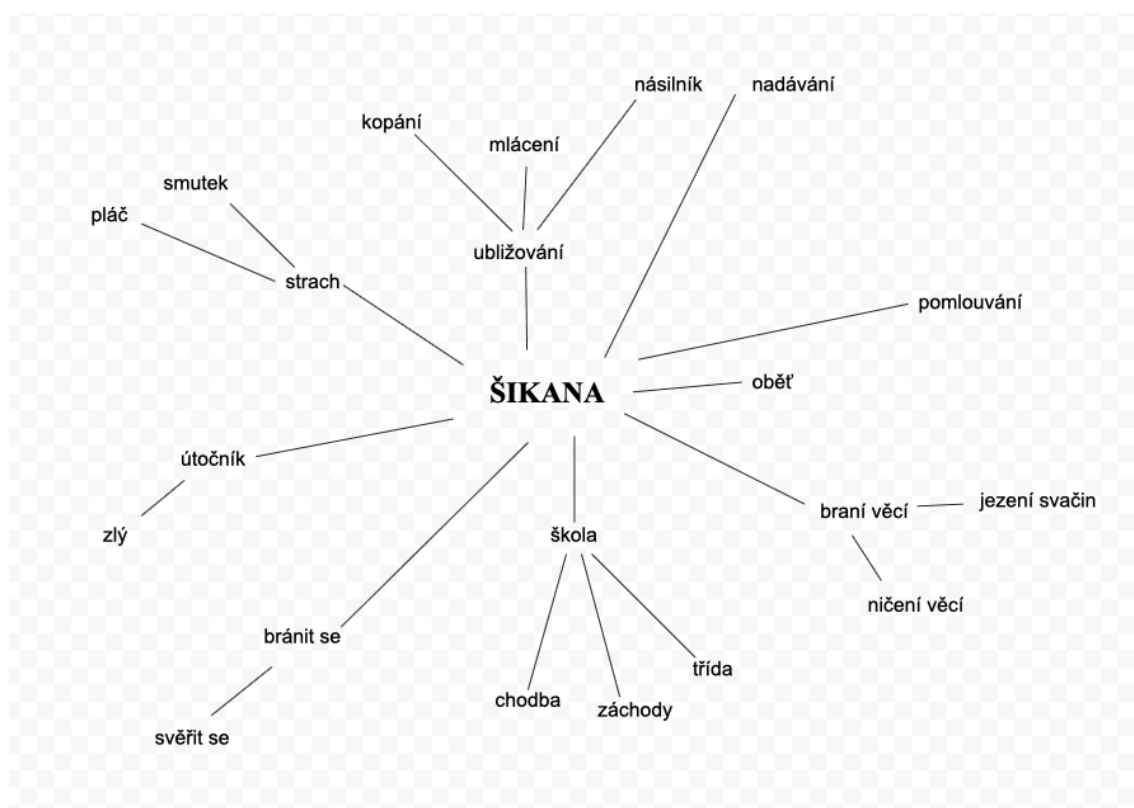
Tento projekt na prevenci šikany je primárně určený pro žáky 4. třídy nebo ho lze využít v rámci opakování pro žáky 5. i 6. třídy. Daný projekt se může použít jako celek, ale dá se využít pouze část rozdělená do čtyř dnů v rámci občanské nauky nebo třídnických hodin.

17.4.1 Hodina první

V úvodní části první hodiny pozvu žáky na koberec v zadní části třídy a poprosím je, aby si posedali do kroužku a sednu si mezi ně. Žákům sdělím, že jsem si pro ně připravila

projekt, který se věnuje šikaně a její prevenci. Řeknu žákům, že si společně o šikaně popovídáme, že se podíváme na video, zahrajeme si různé hry, budeme předvádět scénky, ale také si společně vytvoříme pojmovou mapu, pravidla třídy a plakáty. V této chvíli se žáků zeptám, zda ví, co je to šikana a aby ji krátce jednou větou popsali a zeptám se, zda už absolvovali nějakou besedu na toto téma, či se již problémem ve třídě zabývali. Takto zjistím, zda a jakým způsobem už již žáci s daným tématem setkali. *(Tato úvodní promluva nám zabere 5 minut.)*

Jako úplně první aktivitu, kterou do projektu zařadím, je brainstorming, tedy pojmová mapa, kterou tvoříme všichni společně na ~~na~~ velký papír A0. Uprostřed tohoto velkého papíru napíšeme slovo šikana a žáci, sedící kolem dokola papíru, mají za úkol napsat vše, cokoli je napadne, když se řekne tento termín. Poté se slova postupně nahlas přečtou. *(Tato aktivita nám zabere 10 minut.)*

Jako druhou aktivitu, kterou do projektu zařadím, je diskuze na téma šikana. Diskuze probíhá opět v kroužku a abychom se vzájemně nepřekřikovali, vždy mluví ten, kdo má míček. Během diskuze se ptáme se dětí, co to šikana je, jestli vědí, jak se nazývají její účastníci, jestli se s ní někdy setkali, pokud ano, tak jak probíhala, jakou s ní mají zkušenost, jestli někdy někoho šikanovali nebo jestli někdo šikanoval je, jak se to řešilo nebo jestli vědí, jak by se měli před šikanou bránit. Pokládáme otázky například: Setkal ses

už někdy se šikanou? Víš, jak se říká těm, kdo někoho šikanují? Jak se zachováš, když tvého kamaráda někdo mlátí?...*(Tato aktivita nám zabere 15 minut.)*

Poslední aktivitou, která se bude konat první hodinu, je sledování videa na téma “Šikana a jak se jí bránit.” Toto video se nachází na online edukačním portálu České televize a je určeno pro žáky nejen prvního stupně. Ve videu máme názorný příklad šikany, který řeší místní agent. Žáci mohou při sledování odpovídat na kvízové otázky, které jsou součástí videa.¹¹⁶ Po zhlédnutí videa s žáky společně video shrneme, uděláme rozbor videa, v němž si řekneme, co se zde stalo a jak se to řešilo. Žáky nezapomene pochválit za práci při hodině a jejich aktivitu, klidně i jmenovitě pochválit za konkrétní věc. *(Tato aktivita nám zabere 15 minut.)*

17.4.2 Hodina druhá

Jako první aktivitu ve druhém bloku projektu jsem zvolila didaktickou hru s názvem “Rozhovor.” Tato hra slouží k tomu, aby se žáci navzájem lépe poznali a nejsou k němu třeba žádné pomůcky. Děti náhodně rozdělíme do dvojic, nenecháme je vytvořit dvojice sami, ale naopak se snažíme spojovat ty, kteří se spolu moc nebaví. Následně zadáme žákům tři věci, které o sobě ve dvojici musí zjistit, v našem případě to je: 1. Jaké jsou tvoje koníčky? 2. Máš domácího mazlíčka? 3. Jaká je tvoje nejoblíbenější kniha? Žáci poté dostanou za úkol sednout si ve dvojici v kruhu vedle sebe a navzájem se spolužákům představit. *(Tato aktivita nám zabere 8 minut.)*

Druhou částí tohoto bloku je výklad na téma šikana, v němž se žákům po diskuzi a po zhlédnutí videa budu snažit shrnout a případně vysvětlit nejasné body. Vysvětlím, co to šikana je, prozradím žákům, jaký je rozdíl mezi šikanou a škádlením, vyjmenuji žákům protagonisty šikany - oběť, agresor a přihlížejíci, nastíním příčiny a možné následky šikany, ale hlavně s žáky proberu, jak se mají chovat v případě šikany, co by měli udělat, za kým by měli zajít a vysvětlím jim, že není nic špatné na tom, vyhledat pomoc nebo pomoci svému kamarádovi. V průběhu výkladu žákům odpovídám na jejich případné dotazy. *(Tato aktivita nám zabere 25 minut.)*

---

¹¹⁶ Šikana a jak se jí bránit - ČT edu - Česká televize. Vzdělávací videa pro školu i zábavné učení doma - ČT edu - Česká televize [online]. Copyright © Česká televize 1996 [cit. 12. 06. 2022]. Dostupné z: <https://edu.ceskatelevize.cz/video/2195-sikana-a-jak-se-ji-branit>

Další didaktická hra, které následuje, se nazývá “Otloukánek.”¹¹⁷ Tato hra je trochu drsnějšího rázu, ale slouží k tomu, aby žák dokázal vzdorovat a měl odstup od situací, které by ho mohli zranit, konkrétně nadávkám, posměškům či urážkám od agresora. Opět s žáky společně vytvoříme kroužek a jeden dobrovolník si stoupne uprostřed. Ostatní žáci v kruhu mu říkají po jednom ošklivé věci jako například: “neumíš číst,” “máš ošklivé tričko” a žák uprostřed tyto věci o sobě opakuje “neumím číst,” “mám ošklivé tričko.” Žáky se snažím co nejčastěji střídát, aby měl možnost si to každý vyzkoušet. Poté se žáků ptám, jak se uprostřed kruhu cítili a zda jim to bylo příjemné či ne a proč. Pokud se žák necítí dobře, může z kruhu kdykoli před řízenou výměnou odejít. Po této aktivitě pochválím všechny za aktivitu při hrách, ale i při diskusi. Pochválím žáky za dobré otázky, ale i výkony. *(Tato aktivita nám zabere 12 minut.)*

17.4.3 Hodina třetí

Na začátek této hodiny poprosím žáky o to, aby si vzali čtvrtku, výtvarné potřeby ke tvorbě plakátu a požádám je, aby si našli místo, kdekoli ve třídě, kde budou tvořit plakát. Jedinou podmínkou jsou metrové rozestupy. Žákům sdělím, že budou tvořit plakát, který by měl informovat ostatní o tom, že je šikana nebezpečná a jak by se před ní měli bránit, v plakátu by také mělo být uvedeno, že není špatné si říct o pomoc. Žáci mohou tvořit dle svých nápadů a fantazii se meze nekladou, po dokončení každý z žáků svou práci vloží do desek, neboli portfolia, které předem žákům do zadní části třídy připravím. *(Tato aktivita nám zabere 35 minut.)*

Další aktivitou v této hodině je hra na posílení důvěry mezi žáky, tato hra se jmenuje “Slepec v minovém poli.” Jednomu vybranému žákovi se zavážou oči, zatočí se s ním, aby nevěděl kde se nachází, postaví se na určité místo a ostatní žáci se ho snaží navigovat tak, aby došel do vybraného cíle, ale zároveň se nedotkl nebo nenaboural do žádné věci okolo sebe. Pokud by naboural, vymění ho poslední navigátor. Snažím se s žáky vybírat kratší úseky, aby se žáků opět vystřídal co nejvíce. Po didaktické hře následuje shrnutí hodiny, proběhne pochvala za vydařené plakáty a za spolupráci při navigování. Žáků se zeptám, zda se cítili v roli slepce dobře nebo jestli se báli. *(Tato aktivita nám zabere 10 minut.)*

---

¹¹⁷ BENDL, Stanislav. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha: ISV, 2003. Pedagogika (ISV). ISBN 80-86642-08-9.

17.4.4 Hodina čtvrtá

Hlavní aktivitou této hodiny je dramatizace. Žáky posadím do kruhu na koberec v zadní části třídy a nejprve je rozdělím pomocí losování barevných papírků do čtyř skupin po pěti žácích. Každá skupina má poté za úkol najít si volné místo ve třídě, kde ho nebudou ostatní skupiny rušit, vylosují si jednu kartu, na které je popsána situace. Tuto situaci s otevřeným koncem si ve skupině přečtou a následně s tímto textem pracují, rozdělí si role (kdo bude agresor, kdo oběť, kdo kamarád, kdo učitel a kdo přihlížející) a následně vymyslí, jak tato scénka dopadne, mohou si to vymyslet pouze v hlavě, ale mohou si to i napsat na papír. Každá skupina následně svou scénku s vymyšleným koncem prezentuje a dramatizuje svým spolužákům, představí své role a vždy vymyšlený konec scénky vysvětlí (proč ho takto zvolili). *(Tato aktivita nám zabere 25 minut.)*

Karta č. 1: Pepíček a Anička jsou sourozenci, dvojčata, kteří přestoupili nově na jinou školu, kde zatím nemají moc kamarádů. Dokonce se jim spolužáci vysmívají, že jsou "vaječníci" a ať se vrátí do kurníku. Jeden jejich kamarád Honza to často vidá, ale třídy se bojí a tak to neřeší, ale jednoho dne, když to vidí i kamarádka Zuzka, rozhodne se, že to tak již nenechá....

Karta č. 2: Libor je drsník z 5.C a celý první stupeň z něj má respekt, ubližoval dětem a posmíval se jim. Když ale Libor přešel na druhý stupeň, začali si starší žáci ze 7.A Ondra a Jakub dělat srandu z něj. Liborovi se to nelíbí, řekne to svému kamarádovi Lukášovi ze své třídy a jdou za paní učitelkou...

Karta č. 3: Lucinka bydlí jen s maminkou a ta nemá moc peněz, tak nechodí do školy moc hezky oblékaná a děti si z ní dělají srandu, že je "socka." Také jí berou každý den svačinu a Lucka chodí každý den domů hladová, ale bojí se to mamince říci. Jednou ale maminka najde v její aktovce vzkaz "Pokud zítra nebudeš mít větší svačinu, tak si na tebe po škole počkám!" Maminka se naštve a....

Karta č. 4: Petr a Honza jsou z bohatých rodin a myslí si, že si mohou dělat co chtějí a že je musí každý ve třídě poslouchat. Každého zesměšňují a všem ostatním ve třídě ubližují, Adélka, jako jedna mála z nich, už to nemůže vydržet, a tak chce jít za paní učitelkou. Ostatní spolužáci ji ale přemlouvají, ať to nedělá, že jí pak Petr s Honzou ublíží ještě víc...

Na samý závěr hodiny proběhne velká hodnotící diskuze, kde se vyhodnotí celkový dojem žáků z tohoto projektového dnu, žáci diskutují nad tím, zda se jejich názor na šikanu

a její prevenci změnil, v diskusi argumentují a stojí si za svým názorem. Výstupem projektu je portfolio, kam žáci zařadili všechny své plakáty, které mají v závěrečném čase svým spolužákům ukázat a vysvětlit jim, co je na plakátu a proč. Zeptáme se žáků, co je na projektu bavilo nejvíce a proč. Každý žák řekne alespoň jednu větu o projektu, kterou shrne tento den a svůj názor na něj. Následně žákům poděkují za spolupráci, pochválím je za aktivitu a zhodnotím projekt ze svého pohledu. *(Tato aktivita nám zabere 20 minut.)*

17.5. Reflexe projektu

Myslím si, že tento projekt, zaměřující se na prevenci šikany, byl úspěšný a již v jeho průběhu jsme mohli vidět výsledky. Domnívám se, že toto téma bylo pro žáky zajímavé, protože se aktivně zapojovali do aktivit i diskuzí. Nejprve byli žáci lehce zdrženliví a i lehce opatrní, co se tohoto témat týče, ale po chvíli se tato bariéra prolomila a již plně spolupracovali a byli velmi otevření a sdílní. Žáci brali ohledy na své spolužáky a vyjadřovali empatii k žákům, kteří se v situaci šikany ocitli. Dokázali rozlišit jak šikanu psychickou, tak šikanu fyzickou, zvládli vyjmenovat účastníky šikany a věděli, jak se mají před šikanou bránit a jak pomoci kamarádovi. Během celého projektu žáci byli aktivní a tvořiví. Během skupinových aktivit žáci navzájem spolupracovali a respektovali jeden druhého.

Domnívám se, že v tomto projektu se nám společně s žáky povedlo vyplnit všechny zadané cíle. Žáci při závěrečné diskusi dokázali pomocí vlastních slov říci, co to šikana je. Při inscenaci scének žáci zvládli vymyslet zdárný konec dané scény a aby toho dosáhli, vždy nejprve ve své skupině danou inscenaci analyzovali, našli daný problém a následně scénu správně dokončili. Při dramatizaci scénky před třídou ostatní žáci argumentovali, zda je řešení správné.

Díky didaktickým hrám, obsažených v projektu, se žáci k práci dobře namotivovali a po práci i lehce zrelaxovali. Mimo jiné si žáci všimli toho, jak jedinečný a důležitý je každý z nich a že si mohou navzájem věřit. Jak práce ve skupině, tak i práce společná s celou třídou dostatečně rozvíjela mezi spolužáky žáky soucit a porozumění, ale i potřebu pomoci.

Spolupráce ve třídě by se dala hodnotit velmi dobře, všichni spolu hezky pracovali spolu, pouze jedna dívka, která má lehčí mentální poruchu, byla spíše zdrženlivá, myslím si, že některým věcem ani nerozuměla a nepochopila je, při scénce hrála přihlížející osobu. Při tvorbě plakátu jí spolužáci pomáhali, jako při běžné výtvarné výchově.

Vzhledem k mezipředmětovým vztahům jsem projekt propojila s občanskou výchovou, následně s výtvarnou výchovou a dramatickou výchovou. Průřezovým tématem

byla osobnostní a sociální výchova, kdy jsem žáky vedla k tomu, aby porozuměli sobě i svým spolužákům, aby rozvíjeli své sociální dovednosti, aby rozvíjeli svou kreativitu a napomohl k prevenci šikany. Vzhledem k výchově demokratického občana jsem žáky vedla k tomu, aby si stáli za svým názorem, ale byli i samostatní a tolerantní.

Největším přínosem tohoto projektu je dle mého názoru to, že všichni žáci spolu vzájemně spolupracovali a to i ti, kteří se spolu běžně nebaví. Žáci získali informace o daném problému šikany a zjistili, jak se mu mají bránit a získali na něj svůj názor.

➤ 18. Ověření hypotéz

Na základě odpovědí dotazníkového šetření lze první hypotézu, že dívky jsou v této třídě častější oběti šikany, potvrdit, protože oběťmi šikany v této třídě byly tři dívky a pouze jeden chlapec.

Podle odpovědí dotazníkového šetření a rozhovoru s třídní učitelkou dané třídy lze i druhou hypotézu, že žáci této třídy byli svým učitelem poučeni, jak se při projevech šikany mají zachovat a komu o tom mají říci, potvrdit, protože 70 % žáků, tedy 14 z celkových 20 uvedlo, že jim paní učitelka tuto informaci podala.

Díky odpovědím z dotazníkového šetření lze potvrdit i třetí hypotézu, protože 60 % žáků, tedy 12 z celkových 20 uvedlo, že vědí, jak se mají při šikaně bránit.

ZÁVĚR

Jak už jsme se v této práci dozvěděli, šikana je opravdu vážný problém a velmi často diskutovaný problém, který se v současné době objevuje stále více, a to nejen ve škole, ale hlavně i v kybernetickém prostoru, protože sociální sítě jsou mezi dětmi velmi rozšířené. Tyto problémy ale nemusíme na první pohled vidět, mohou být i skryté. Domnívám se ale, že učitelé jsou v této době moc dobře informováni, co se týče řešení i prevence šikany, vytváří různé projekty, programy a stále se snaží dál vzdělávat.

Díky prostudování odborné literatury jsem získala odborné poznatky, tedy teoretický základ, který mě motivoval k tomu, abych si tyto informace ověřila i v praxi, a tak jsem se ponořila do vlastního výzkumu tohoto problému. Vytvořila jsem si také svůj vlastní názor na šikanu a její problematiku.

V teoretické části práce jsme se nejprve seznámili s rozdílem mezi agresí a agresivitou, která úzce souvisí s problémem šikany. Následně jsme se věnovali základní charakteristice šikany, jejími účastníky, poté jsme si vyjmenovali a popsali protagonisty šikany, vyjmenovali a charakterizovali jsme druhy a formy šikany a následně jsme se věnovali projevům, příčinám i následkům šikany, ale také tomu, jak probíhá její vyšetřování, v neposlední řadě jsme získali povědomí o prevenci šikany, jak lze šikaně předcházet a uvedli jsme základní preventivní opatření. Posledním bodem teoretické části práce byla právní legislativa související s šikanou, v němž jsme si vyjmenovali některé zákony, se kterými se můžeme během řešení šikany setkat.

V empirické části práce byly nejprve stanoveny hypotézy, byl charakterizován výzkumný prvek a následně byl popsán průběh vlastního výzkumu.

Zásluhou výsledků výzkumu a analýzy minimálního preventivního programu Základní školy v Hrádku jsme zjistili, že pedagogové na této škole jsou vyškolení, jsou se situací na dané škole a s problémem šikany seznámeni a mají zkušenosti při řešení šikany.

Podle výzkumu jsme zjistili, že žáci, u kterých výzkum proběhl, vědí, co to šikana je, jaké má podoby a jak se projevuje. Zároveň také vědí, jak mohou sobě či jiné oběti pomoci a jak se před šikanou mají bránit. Tyto informace a dovednosti byly u žáků upevněny díky výukovému projektu, který se zabýval právě prevencí šikany. Ve svých třídách se zabývají třídní učitelé prevencí rizikového chování, ale i přesto se zde občas nachází případy šikany tak, jak jsme zjistili z dotazníku. Důvodem toho, že se šikana v této třídě nachází, je podle mě to, že je ve třídě převaha dívek, které se mezi sebou často předvádí a soutěží mezi sebou, což se ostatním nemusí líbit.

Projekt, který jsem v této práci vytvořila, má dle mého názoru potenciál pro další využití v praxi, ať už jako celek, tak pouze jeho části či aktivity v projektu uvedené. V této třídě byly didaktické hry na podporu důvěry a na spolupráci zařazeny i během výuky, aby se kolektiv lépe propojil a docházelo tak méně k různým kolizím a hádkám. Žákům je také častěji připomínáno, že se nemají bát požádat kohokoli o pomoc a že je pro ně vzájemná důvěra důležitá.

Při dalším šetření bych zařadila ještě rozšiřující rozhovory s žáky individuálně, ale i rozhovory se školním poradcem a výchovným poradcem, aby mě ještě více zasvětili do situace na dané škole.

RESUMÉ

Tato diplomová práce se zaměřovala jak na obecnou charakteristiku pojmů agrese a agresivita, tak hlavně na pojem šikana, její charakteristiku, její rysy, byl vysvětlen rozdíl mezi šikanou a škádlením. Dalším pojmem, se kterým se tato práce potýká, jsou účastníci šikany, kteří jsou detailně popsány. Součástí práce je i nastínění druhů a forem šikany, ale i toho, jaké to je, když se objeví ve škole, jak se projevuje, jaké jsou její příčiny a jaké mohou být její následky. Část této práce je věnována i tomu, jak probíhá šetření šikany.

Významná část této práce se zabývá právě prevencí šikany, kde můžeme nalézt, jak se šikaně máme bránit, jaká existují preventivní opatření pro rizikové chování, jak probíhá prevence na školách, jaké jsou preventivní programy na školách. V této části práce jsou zmíněny i organizace, které nám mohou během řešení šikany pomoci.

Nedílnou součástí této práce jsou i zákony, se kterými se můžeme setkat během řešení šikany.

Výzkumná část se, mimo zadání cílů, stanovení a vyhodnocení hypotéz, charakteristikou výzkumného vzorku, hlavně zabývá výzkumem. Popsány jsou i metody, využití při tvorbě dotazníku určeného pro zjištění situace šikany a její prevence ve čtvrté třídě na Základní škole v Hrádku. Výzkumné otázky z dotazníku jsou zpracovány a vyhodnoceny formou grafů. Ve výzkumné části se nachází ještě analýza minimálního preventivního programu dané školy.

Posledním bodem praktické části práce je vytvoření výukového projektu v rámci prevence šikany v dané třídě. Jsou vypsány klíčové kompetence, formální náležitosti ale i popis projektu a jeho reflexe.

SUMMARY

This diploma thesis was focused on the general characteristics of the concepts of aggression and aggression, and mainly on the concept of bullying, its characteristics, its signs, the difference between bullying and teasing was also explained. Another notion that this work deals with, are participants of bullying, who are described in detail in the thesis. Part of the work is also a description of the types and forms of bullying, and so what it is like when it appears at school, how it manifests itself, what are its causes and what may be its consequences. Next part of this work is devoted to how the investigation of bullying takes place.

A significant part deals with the prevention of bullying. We can find here, how to prevent bullying, what preventive measures exist for risky behavior, how prevention takes place at schools, which prevention programmes are at schools. In this part of the thesis, there are also mentioned organizations that can help us with dealing with bullying.

Integral part of this work are the laws that we may encounter when we deal with bullying.

The research part, apart from the objectives, the definition and evaluation of the hypotheses, the characterization of the research sample, mainly deals with research. There are also described the methods, which were used in the preparation of a questionnaire, designed to identify the situation of bullying and its prevention in the 4th grade at the primary school in Hrádek. Research questions of the questionnaire are processed and evaluated in graph form. In the research part, there is also an analysis of the minimum prevention program of the school.

The last point of the practical part of the thesis is creating an educational project for the prevention of bullying in this classroom. There are listed the key competences, formal requirements, but also a description of the project and its reflection.

SEZNAM LITERATURY A ZDROJŮ

Seznam knižní literatury:

BENDL, Stanislav. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha: ISV, 2003. Pedagogika (ISV). ISBN 80-86642-08-9.

BURDOVÁ, Eva a Jan TRAXLER. *Bezpečně na internetu*. Praha: Středočeský kraj ve spolupráci se Vzdělávacím institutem Středočeského kraje (VISK), 2014. ISBN 978-80-904864-9-2.

ČERMÁK, Ivo, Martina HŘEBÍČKOVÁ a Petr MACEK. *Agrese, identita a osobnost jako předmět současného výzkumu v české a slovenské psychologii*. In Čermák, I., Hřebíčková, M., Macek, P. (eds.), *Agrese, identita, osobnost*. Neuveden: PsÚ AV ČR Brno a SCAN Tišnov, 2003. s. 13-22. ISBN 80-86620-06-9.

ČERMÁK, Ivo. *Lidská agrese a její souvislosti*. Žďár nad Sázavou: Fakta, 1998. ISBN 80-902614-1-8.

ČERNÁ, Alena. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-210-6374-7.

Defektologický slovník. 3. upr. vyd. Jinočany: H & H, 2000. ISBN 80-86022-76-5.

FIELD, Evelyn M. *Jak se bránit šikaně: praktický rádce pro děti, rodiče i učitele*. V Praze: Ikar, 2009. ISBN 978-80-249-1176-2.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-79-6.

JANATA, Jaromír. *Agrese, tolerance a intolerance*. Praha: Grada, 1999. Psyché (Grada). ISBN 80-7169-889-X.

KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování: [cesta k zastavení epidemie šikanování ve školách]*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-513-X.

KOLÁŘ, Michal. *Skrytý svět šikanování ve školách: příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. Praha: Portál, 1997. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-123-1.

KOLÁŘ, Michal. *Skrytý svět šikanování ve školách: příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2000. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-409-5.

LANGER, S. *Mládež problémová – její typy a možnosti uplatnění: diagnostické, výchovné a profesiografické modely*. Hradec Králové, 1994. ISBN 80-900254-3-9.

LOVASOVÁ, Lenka. *Šikana*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. ISBN 80-86991-65-2.

PERRY, Jean a CARRINGTON, Gillian. *Čelíme šikanování: sborník metod: metodický materiál Institutu pedagogicko-psychologického poradenství ČR*. Praha: Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR, 1997, dotisk 2006. 114 s. ISBN 80-86856-24-0.

PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ. *Pedagogický slovník*. 4. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.

PUGNEROVÁ, Michaela. *Přehled poruch psychického vývoje*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3759-0.

ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6.

ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-049-9.

SOCHŮREK, Jan a Květuše SLUKOVÁ. *Stručný úvod do základů metodologie*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2013. ISBN 978-80-7372-943-1.

SPITZER, Manfred. *Kybernemoc!: jak nám digitalizovaný život ničí zdraví*. Přeložil Iva KRATOCHVÍLOVÁ. Brno: Host - vydavatelství, 2016. ISBN 978-80-7491-792-9.

SPURNÝ, Joža. *Psychologie násilí: o psychologické podstatě násilí, jeho projevech a způsobech psychologické obrany proti němu*. Praha: Eurounion, 1996. ISBN 80-85858-30-4.

SVOBODA, Jan. *Agrese a agresivita v předškolním a mladším školním věku*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0603-3.

ŠIMANOVSKÝ, Zdeněk. *Hry pro zvládnání agresivity a neklidu*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-689-6.

VÁGNEROVÁ, Kateřina a Markéta BAJEROVÁ. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-611-7.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Úvod do psychologie*. 2. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0015-3.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8.

VYMĚTAL, Jan. *Lékařská psychologie*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-740-X.

Seznam internetových zdrojů:

Šikana a jak se jí bránit - ČT edu - Česká televize. Vzdělávací videa pro školu i zábavné učení doma - ČT edu - Česká televize [online]. Copyright © Česká televize 1996 [cit. 12.06.2022]. Dostupné z: <https://edu.ceskatelevize.cz/video/2195-sikana-a-jak-se-ji-branit>

ZŠ Hrádek | Program preventivních opatření. ZŠ Hrádek | *Homepage* [online]. Copyright © ZŠ a MŠ Hrádek u Rokycan [cit. 09.06.2022]. Dostupné z: <https://www.zshradek.cz/cs/zakladni-skola/prevence-rizikoveho-chovani/program-preventivnich-opatreni/>

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1: Rozdíly mezi šikanováním a škádlením.....	13-14
---	-------

SEZNAM GRAFŮ

Graf č. 1 - Jsi?.....	44
Graf č. 2 - Jsi rád ve své třídě?.....	45
Graf č. 3a - Víš, co je to šikana?.....	47
Graf č. 3b - Pokud ano, napiš svými slovy, co to je:.....	47
Graf č. 4 - Byl/a jsi někdy svědkem toho, že tvůj spolužák nebo spolužačka byl/a šikanován/a jinými spolužáky ze třídy?.....	48
Graf č. 5a - Šikanoval nebo šikanuje tě v současné době někdo ze tvých spolužáků?.....	50
Graf č. 5b - Pokud jsi zaškrtnl/a ano, zakroužkuj jak:.....	50
Graf č. 6 - Jak často tě šikanují?.....	51
Graf č. 7 - Kde tě šikanují?	52
Graf č. 8 - Kdo tě šikanuje?	53
Graf č. 9 - Komu ses svěřil o tom, že tě šikanují?.....	54
Graf č. 10 - Pomohl ti, když ses jim svěřil?.....	55
Graf č. 11a - Víš, jak se máš před šikanou bránit?.....	57
Graf č. 11b - Pokud ano, napiš svými slovy, jak:.....	57
Graf č. 12a - Řekl/a vám paní učitelka / pan učitel, jak se máte chovat, když vás nebo vašeho spolužáka šikanují?.....	59
Graf č. 12b - Pokud ano, napiš svými slovy, jak:.....	59
Graf č. 13 - Byl potrestán ten, kdo tě šikanoval?.....	60

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č.1: Dotazník

Dotazník k diplomové práci na téma: “Prevence šikany na prvním stupni základní školy”

Dotazník je anonymní, takže tvoje odpovědi nikdo nepozná. Vyber pravdivou odpověď a zakroužkuj ji, do volné řádky odpověď dopiš svými slovy. Nejprve si společně projdeme otázky jednu po druhé a až ti dám pokyn, začneš dotazník vyplňovat.

1. Jsi?

DÍVKKA CHLAPEC

2. Jsi rád ve své třídě?

ANO NE

3. Víš, co je to šikana?

ANO NE

Pokud ano, napiš slovy, co to je:

.....
.....

4. Byl/a jsi někdy svědkem toho, že tvůj spolužák nebo spolužačka byl/a šikanován/a jinými spolužáky ze třídy?

ANO NE

5. Šikanoval nebo šikanuje tě v současné době někdo ze tvých spolužáků?

ANO NE

- *pokud jsi zaškrtl/a ano, zakroužkuj jak:*

POMLOUVÁNÍ NADÁVKY VYSMÍVÁNÍ SE BITÍ KRÁDEŽ A NIČENÍ VĚCÍ

6. Jak často tě šikanují?

NEŠIKANUJÍ MĚ JEDNOU ZA MĚSÍC JEDNOU ZA TÝDEN
KAŽDÝ DEN

7. Kde tě šikanují?

TŘÍDA CHODBA WC DRUŽINA NIKDE

8. Kdo tě šikanuje?

NEŠIKANUJÍ MĚ DÍVKKA CHLAPEC

